

OPINNÄYTETYÖ

Sateenkaarisanastoa suomalaisella viittomakielellä

Anette Heikkilä & Iris Jaakkola

Tulkki AMK

(240 op)

Arvioitavaksi jättämisaika

12/2024

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Tulkki AMK

Tekijät: Anette Heikkilä & Iris Jaakkola
Opinnäytetyön nimi: Sateenkaarisanastoa suomalaisella viittomakielellä
Sivumäärä: 67 ja 12 liitesivua
Työn ohjaaja: Sanna Nordlund
Työn tilaaja: Signwiki

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisia viittomia äidinkieleltään viittomakieliset, seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt käyttävät viittoessaan näihin vähemmistöihin liittyvistä termeistä. Tavoitteena oli myös selvittää, ovatko käytetyt viittomat vakiintuneita ja millaista variaatiota esiintyy viitottaessa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin liittyviä termejä. Kerätyn aineiston perusteella laadittiin seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvä viittomisto. Työn tilaajana toimi Kuurojen Liiton ylläpitämä Signwiki.

Aineisto kerättiin yksilö- ja parihaastattelujen kautta kuudelta äidinkieleltään viittomakieliseltä, seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuulualta informantilta. Haastattelussa kysyttiin viittomavastineita 48:lle suomenkieliselle termille määritelmien avulla. Haastateltavilla oli mahdollisuus pyytää haastattelijoita selittämään termit suomalaisella viittomakielellä. Kerätyn aineiston analysoinnissa hyödynnettiin Kuurojen Liiton Kielineuvontaa. Haastatteluja kuvattiin vuoden 2024 helmi-maaliskuussa ja viittomien kuvaus- ja tallennusprosessi Signwikiin toteutettiin vuoden 2024 huhtikuussa yhdessä Signwiki-koordinaattori Pia Taalaksen kanssa.

Opinnäytetyö sisältää myös perustietoja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä sekä terminologiseen työhön kuuluvista asioista, kuten viittomakielisestä sanakirjatyöstä ja viittomakielen variaatiosta. Opinnäytetyössä kerättyjä suomalaisen viittomakielen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvistä viittomista osaa voidaan olettaa vakiintuneiksi, ja osalle joko viittomaa ei löytynyt tai viittoma oli oletettavasti vakiintumaton. Monille termeille löytyi useampia viittomavariantteja.

Työ on suunnattu erityisesti seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville kuulovammaisille ja heidän läheisilleen, mutta myös muille kuulovammaisille, viittomakielen tulkeille ja viittomakielentulkkiopiskelijoille. Kerätyistä viittomista kuvatut videot ovat kaikkien saatavilla Signwiki-verkkosanakirjassa luokan ”Sateenkaari” alla. Aineiston analyysiluvussa esitellyt viittomat ja Signwikiin kerätty viittomisto tarjoavat käsityksen siitä, millaisia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä viittomia ja ilmaisia suomalaisessa viittomakielessä on käytössä kirjoitushetkellä.

Asiasanat: sanastotyö, seksuaalivähemmistöt, sukupuolivähemmistöt, suomalainen viittomakieli, tutkimuksellinen kehittämistyö, Signwiki

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Sign Language Interpreting

Author: Anette Heikkilä & Iris Jaakkola
Title: Terminology related to sexual and gender minorities in Finnish sign language
Number of Pages: 67 and 12 attachment pages
Supervisor(s): Sanna Nordlund
Commissioned by: Signwiki

The aim of this thesis was to investigate the signs used by native sign language users who belong to sexual and/or gender minorities when referring to concepts related to these minorities. The goal was also to determine whether these signs are established and what kind of variation exists when signing terms related to gender and sexual minorities. Based on the collected data, a sign language vocabulary related to this topic was compiled. The work was commissioned by Signwiki, maintained by Kuurojen Liitto.

The data was collected through individual and dyadic interviews with six informants who are native sign language users and belong to sexual and/or gender minorities. During the interviews, the participants were asked to provide sign language equivalents for 48 Finnish terms using provided definitions. The interviewees also had the opportunity to request the interviewers to explain the terms in sign language. The analysis of the collected data utilized the Language Guidance of the Finnish Association of the Deaf. Interviews were filmed in February-March 2024, and the recording and upload of the signs to Signwiki were completed in April 2024 in collaboration with Signwiki coordinator Pia Taalas.

This thesis also includes basic information about sexual and gender minorities as well as aspects related to terminological work, such as sign language dictionaries and variation in sign language. Some of the signs collected in the thesis related to sexual and gender minorities can be considered established, while for others, either a sign could not be found or the sign was presumably not established. Multiple sign variants were identified for many terms.

The work is primarily aimed at deaf individuals belonging to sexual and gender minorities and their close ones. However, it is also intended for other deaf individuals, sign language interpreters, and sign language interpreting students. The videos of the collected signs are accessible to everyone in the Signwiki online dictionary. The signs presented in the data analysis chapter and the collected sign language vocabulary on Signwiki provide insight into the signs and expressions related to sexual and gender minorities currently used in Finnish sign language.

Keywords: terminology work, sexual minorities, gender minorities, Finnish sign language, functional thesis, Signwiki

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	TYÖN TAUSTAA	8
	2.1 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset	8
	2.2 Tilaajan esittely	9
	2.3 Aikaisempi tutkimus	10
3	TIETOPERUSTA.....	12
	3.1 Seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöt	12
	3.2 Suomalainen viittomakieli	13
	3.3 Sanastotyö	14
	3.4 Sanakirjojen merkitys	14
	3.5 Sanakirjat suomalaisella viittomakielellä	14
	3.6 Suomalaisen viittomakielen variaatio	16
	3.7 Viittomien muodostuminen	18
4	SANASTOKERUUTYÖN KUVAUS	20
	4.1 Menetelmänä haastattelu.....	20
	4.2 Viittomien kuvausprosessi	22
	4.3 Setan sateenkaarisanastosta kerätyt termit.....	23
	4.4 Kerättyjen viittomien analysointi.....	23
	4.5 Poisjätetyt termit	47
5	TULOKSET	50

5.1 Viittomien vakiintuneisuus	50
5.2 Viittomien variaatio	53
6 POHDINTA.....	56
LÄHTEET	60
LIITTEET.....	68

1 JOHDANTO

Viime vuosina Suomessa on käyty yhä enemmän keskustelua seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksista ja asemasta yhteiskunnassa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet ovat olleet muutosten kohteena, ja lainsäädäntö on kehittynyt vastaamaan paremmin näiden ryhmien tarpeisiin. Viimeisimpinä suurempina aiheina laajaa keskustelua on herättänyt esimerkiksi päätös kolmannen juridisen sukupuolivaihtoehdon säätämisestä lakiin, sekä translain käsittely ja uudistaminen Oikeus olla -kansalaisaloitteen pohjalta. Maailmalla sen sijaan tunnutaan ottavan sateenkaariyhteisön oikeuksissa huolestuttavan paljon askeleita taaksepäin. ILGA Europe raportoi helmikuussa 2023, että vuosi 2022 oli sateenkaari-ihmisille Euroopassa väkivaltaisimmin kymmeneen vuoteen (Seta 2023a). Yhteenvedon voidaan todeta, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä koskeva opinnäytetyö on ajankohtainen ja tärkeä.

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen kehittämistyö, ja sen produktina eli tuotteena Signwikin verkkosivuille kerättiin Setan sateenkaarisanastolle viittomavastineet suomalaisella viittomakielellä. Alkuperäisiä termejä oli 48, mutta lopulliseen viittomistoon termejä valikoitui 42. Viittomakielen verkkosanakirjoissa on yleisesti melko suppeasti dokumentoituna seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä viittomia. Sateenkaariyhteisön oman seksuaali- ja sukupuoli-identiteetin muodostumisen ja hyväksymisen kannalta on tärkeää, että verkkosanakirjoissa on dokumentoituna mahdollisimman paljon seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä viittomia, jotta yhteisö tehdään näkyvämmäksi ja jotta aiheesta on helpompaa keskustella kattavasti omalla äidinkielellä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kerätä viittomakielisen yhteisön, etenkin viittomakielisen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvan yhteisön käyttämiä viittomavastineita suomen kielen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyville sanoille. Kerätty termistö esittelee viittomiston, joita tämän aineiston perusteella seksuaali- ja sukupuolisanastolle on löydetty yhteisössä käytettävän. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, onko seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvälle termistölle olemassa viittomia ja millaista variaatiota aihepiirin viittomissa on havaittavissa.

Tulemme työssämme käyttämään termejä sateenkaariyhteisö ja sateenkaari-ihminen, joilla viittaamme ihmisiin, jotka kuuluvat joko seksuaali- ja/ tai sukupuolivähemmistöihin. Opinnäytetyö

sisältää myös perustietoja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä yleisesti. Näitä tietoja voivat hyödyntää esimerkiksi tulkkausalalan toimijat syventäessään eri asiakasryhmien tuntemusta. Opinnäytetyö on tärkeä etenkin viittomakielisille seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluville henkilöille, jotta heidän käyttämäänsä ja hyväksymäänsä kieltä dokumentoidaan kaikkien saataville viittomakieliseen verkkosanakirjaan. Tällöin on suurempi todennäköisyys siihen, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvistä asioista puhuttaessa käytetään ajankohtaista ja hyväksyttävää kieltä. Opinnäytetyön tuotteena syntyvää viittomakielistä termistöä voivat hyödyntää myös etenkin viittomakielen tulkit erilaisiin toimeksiantoihin valmistautuessaan.

2 TYÖN TAUSTAA

2.1 Työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme aiheena oli selvittää, miten äidinkieleltään viittomakieliset seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset käyttävät viittomia ilmaistakseen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyviä käsitteitä. Aineisto kerättiin haastattelemalla kuutta kuuroa viittomakielistä seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaa henkilöä. Haastatteluissa kysyttiin viittomakielisiä vastineita suomenkielisille termeille. Käytimme valittujen viittomavastineiden analysointiin myös Kuurojen liiton Kielineuvonnan apua.

Kerätyn aineiston perusteella kehitimme viittomakielisen termistön liittyen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. Tavoitteena oli kerätä jo jollain tapaa vakiintuneita, dokumentoimattomia kuurojen yhteisön käyttämiä viittomia. Diakin opiskelijat tekivät keväällä 2023 opinnäytetyön, jonka tuotoksena he keräsivät 25:lle Setan sateenkaarisanan termille viittomavastineet ja käänsivät niiden määritelmät suomalaiselle viittomakielelle. Me jatkoimme tätä sanastokehitystä, mutta ilman termien määritelmien kääntämistä. Signwikin koordinaattorin mukaan monet tärkeät ja ajankohtaiset sateenkaaritermit puuttuivat vielä viittomakielisestä verkkosanakirjasta, jonka takia työtä pidettiin hyödyllisenä. Opinnäytetöiden erona oli myös se, että me tuotimme työn Signwikille, Diakin opiskelijat tuottivat työn Setalle. Seta on sateenkaari-ihmisten kansalais- ja ihmisoikeusjärjestö (Seta 2023b).

Setan verkkosivujen sateenkaarisananasto on jaettu viiteen eri kategoriaan, jotka käsittelevät sukupuolen moninaisuutta, seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta, sateenkaarikulttuuria ja -yhteisöä, perheiden ja suhteiden moninaisuutta sekä ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta (Seta 2024a). Lähetimme Setalle listan sanoista, joille yrittäisimme kerätä viittomavastineet ja kysyimme heidän mielipidettään listasta. Kokosimme sanaston paljolti Setan sateenkaarisananaston perusteella, mutta lisäsimme sanastoon myös muita tarpeelliseksi ja ajankohtaiseksi arvioimme sateenkaaritermejä, esimerkiksi Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskuksen verkkosivuilla olevia termejä hyödyntäen. Setalta vastattiin meille, että he olivat muuten tyytyväisiä kokoamaamme listaan, mutta he ehdottivat lisättäviksi myös termit sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen juridinen vahvistaminen ja toivoivat, että lopullisessa sanastossa huomioitaisiin erityisesti sateenkaarilapset. Näiden kehitysehdotusten perusteella listamme muotoutui lopulliseen muotoonsa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä verkkosanakirjaan viittomavastineet kaikille niille sanoille, joille on jonkinlainen vakiintunut tai vakiintumassa oleva viittoma käytössä kuurojen yhteisössä. Tavoitteena oli kuitenkin välttää termien keräämistä, joissa voisi esiintyä negatiivista konnotaatiota, vaikka termit olisivatkin vakiintuneita. Negatiivisella konnotaatiolla tarkoitetaan kielelliseen merkkiin liitettyä merkitystä, joka voi sisältää negatiivisen arvolutauksen tai tunnesävyä (Tieteen termipankki 2024a). Käsittelemme mahdollisten halventavien termien esiintymistä opinnäytetyömme teoriaosuudessa. Tavoitteenamme oli lisätä lopulta kerätyt viittomat Signwikiin kaikkien avoimesti nähtäville. Viittomat viittoivat natiivi kuurojen yhteisöön kuuluva henkilö.

Tutkimuskysymyksemme tähän tutkimukselliseen kehittämistyöhön ovat:

1. Onko suomalaisessa viittomakielessä vakiintuneita viittomia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kuvaaville termeille?
2. Millaista variaatiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin käytetyissä viittomissa on havaittavissa?

2.2 Tilaajan esittely

Opinnäytetyön tilaajana toimi Signwiki. Signwiki on kaikille avoin suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen wikisanakirja, joka toimii osana Kuurojen Liittoa (Signwiki Suomi 2024a.) Signwiki tarjoaa kielenkäyttäjille matalan kynnyksen mahdollisuuden osallistua verkkosanakirjatyöhön, jolloin he voivat itse vaikuttaa ja tuottaa kielimateriaalia.

Signwiki-koordinaattorit tuottavat ja julkaisevat uutta viittomakielistä aineistoa, ja heiltä voi pyytää apua ja ohjausta Signwikin käyttöön sekä viittomien lisäämiseen. Heiltä voi myös pyytää työpajojen järjestämistä tai lähettää viittomavideoita suoraan julkaistaviksi. (Kuurojen Liitto 2024d.) Signwiki on perustettu Kuurojen liiton, Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Islannin Kuurojen ja huonokuuloisten kommunikaatiokeskuksen yhteistyönä. Vuosina 2013–2015 Koneen Säätiö rahoitti suomalaisten viittomakielten korpus- ja kansalaisanakitjahan- ketta, minkä jälkeen sivuston päävastuu on siirtynyt Kuurojen liitto ry:lle. (Signwiki Suomi 2024b.)

2.3 Aikaisempi tutkimus

Vaikka viittomakieliset seksuaali- sekä sukupuolivähemmistöt ovat pieni ryhmä, maailmalla on tehty jokseenkin laajoja sekä kattavia tutkimustöitä aiheesta. On muutamia klassikkoteoksia, jotka ovat inspiroineet jatkoa myös uusille tutkimuksille. Varhaisimpia merkintöjä lesbo- ja homoviittomista tehtiin Yhdysvalloissa vuonna 1979. Silloin Woodward (1979) kokosi ASL-sanastokokoelman seksuaalisuudesta, johon on koottu erilaisia variaatioita amerikkalaisen viittomakielen viittomista. Tämän myötä huomattiin myös homoseksuaalisten ja heteroseksuaalisten kuurojen leksikaalisten valintojen välillä huomattavia eroja. Homoseksuaalisuuden lekseemejä ja niiden konnotaatioita amerikkalaisessa viittomakielessä ovat tutkineet erityisesti Runder ja Butowsky (1981).

Vuonna 2008 Paul Michaels toteutti tutkimuksen *The Cultural and Linguistic Study of Gay Sign Variation in the Deaf Gay Community*, jossa hän selvitti kuurojen homoyhteisöjen käyttämiä viittomia sekä sitä poikkeavatko ne jotenkin BSL:stä (brittiläisestä standardiviittomakielestä). Michaels hyödynsi analogioita aikaisemmista tutkimuksista, jotka koskevat puhuttuja kieliä ja amerikkalaista viittomakieltä. Tutkimuksessa havaittiin, että BSL:n yksi variaatio on GSV (Gay sign variation) joka on laajasti käytössä viittomakielisen homoyhteisön keskuudessa. GSV:n sekä BSL:n välillä huomattiin eroja muun muassa käsimuodoissa. GSV:ssä käsimuodot olivat osittain pehmeämpiä ja feminiinisempiä. (Michaels 2008.)

Jona Schmitz toteutti vuonna 2021 tutkimuksen Berliinissä siitä, millaisia viittomakielisiä ilmaisuja ja viittomia kuurot queerit pitävät hyväksyttävänä tai syrjivinä saksalaisessa viittomakielessä sekä millainen on kuurojen queer -yhteisön sosiolingvistinen kuvaus. Seta ry:n mukaan queer on identiteetti, jossa ihminen ei halua määrittää omaa sukupuoltaan tai seksuaalista suuntautumistaan (Seta 2024f). Lopuksi tutkielmassa pohdittiin myös näiden asioiden vaikutuksia viittomakielen tulkkaukseen. Tutkimuksen taustalla oli viime vuosien aikana lisääntyneet queer- ja queer-feministiset kysymykset sekä julkiset keskustelut kuurojen yhteisössä Saksassa. Tuloksista voitiin huomata, että on olemassa tietynlainen tyyli viittomakielessä, jota kuurot queerit käyttävät Saksassa. Tätä tyyliä kutsutaan nimellä queer DGS (Deutsche Gebärdensprach). Myös yhä enemmän queer-sanaston sekä DGS:n eri kielityylien osaa via tulkkeja on tarvittu, sillä Berliinin queer-yhteisöt ovat pikkuhiljaa avanneet ovia kuuroille. (Schmitz 2021, 42–74.)

Suomessa ainakin viittomakielen tulkkipöytäkirjoissa Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja Humanistisessa ammattikorkeakoulussa on julkaistu muutamia opinnäytetöitä, jotka käsittelevät tätä aihepiiriä, vaikkakin hieman eri näkökulmista. Näitä ovat muun muassa Seta ry:n verkossa olevien esittelytekstien kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle (Kuitunen 2012), Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvää viittomistoa (Christensen 2013) sekä tuoreimpana Setan ja SMOKin sateenkaarisanastojen määritelmien kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle (Jumpponen & Kivikari & Saarinen 2023).

3 TIETOPERUSTA

3.1 Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt

Seksuaalivähemmistöillä tarkoitetaan ihmisiä, jotka ovat seksuaaliselta suuntautumiseltaan jotain muuta kuin heteroita. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat muun muassa lesbot, homot, biseksuaalit, aseksuaalit ja panseksuaalit. (Seta 2024b.) Kaikki ihmiset eivät myöskään halua tai koe tarvetta määritellä omaa seksuaalista suuntautumistaan, tai suuntautuminen voi vaihdella elämän aikana (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024).

Sukupuolen moninaisuudella tarkoitetaan, että sukupuoli on moninainen ilmiö, jota ei voida rajoittaa kahteen vastakkaiseen ja selvästi toisistaan erottuvaan sukupuoleen. Tässä yhteydessä voidaan myös käyttää käsitettä *sukupuolten moninaisuus* monikkomuodossa. Sukupuolen moninaisuus kattaa niin erilaiset sukupuolivähemmistöt kuin -enemmistöt. Yksilötasolla voidaan nähdä, että jokaisen ihmisen sukupuoli koostuu yksilöllisistä ja ainutlaatuisista piirteistä, mikä tekee siitä moninaisen. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2024.) Sukupuolen moninaisuuteen liittyy myös sukupuolen ilmaisu. Sukupuolen ilmaisu viittaa erilaisiin tapoihin, joilla yksilö viestii sukupuoltaan kulttuurissamme sukupuolittuneilla tavoilla. Sukupuolen ilmaisu kattaa kaikki yksilön toiminnot ja käyttäytymisen, jolla hän tuo esiin itselleen ja muille olevansa nainen, mies tai jokin muu sukupuoli. Näihin ilmaisun muotoihin kuuluvat esimerkiksi vaatetus, ulkonäkö, puhetyyli, eleet ja ilmeet. (Seta 2024e).

Sukupuolivähemmistöillä viitataan ihmisiin, jotka eivät koe omakseen heille syntymässä määritettyä sukupuolta tai joiden sukupuoli, sen kokemus ja ilmaisu eivät jollain tai kaikin tavoin vastaa normin mukaisia käsityksiä sukupuolesta ja jotka itse määrittelevät kuuluvansa johonkin sukupuolivähemmistöön. Sukupuolivähemmistöjä ovat esimerkiksi intersukupuoliset eli henkilöt, joilla kehon sukupuolitettut piirteet eivät ole selkeästi nais- tai miestyypilliset ja transsukupuoliset, jotka kokevat ristiriitaa oman sukupuolikokemuksensa ja syntymässä määritetyn sukupuolen välillä. (Seta 2024c.)

3.2 Suomalainen viittomakieli

Suomalainen viittomakieli on yksi tuhansista viittomakielistä maailmassa. Viittomakielissä kielelliset ilmaisut tuotetaan käsien, pään, kasvojen ja vartalon liikkeillä, ja viestit vastaanotetaan näköaistin kautta (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 10). Suomalaista viittomakieltä äidinkielenään käyttäviä on noin 5 500, joista noin 3 000 on kuuroja (Kuurojen liitto 2024c).

Suomalainen viittomakieli on luonnollinen kieli, joka koostuu merkityksellisistä yksiköistä. Viittomakielessä näitä yksiköitä kutsutaan viittomiksi, kun taas puhutuissa kielissä ne vastaavat sanoja. Sekä sanat että viittomat voidaan pilkkoa pienempiin osiin, joita yhdistelemällä voi muodostaa lukemattomia merkityksellisiä kokonaisuuksia, kuten viittomia viittomakielessä. Viittomakieli on konventionaalista, mikä tarkoittaa, että viittoman merkitys on sovittu tietynlaiseksi, mutta se voi myös muuttua. Kuten kaikki luonnolliset kielet, myös suomalainen viittomakieli on produktiivista. Tämä tarkoittaa, että uusia merkityksellisiä yksiköitä voi syntyä tarpeen mukaan, ja vanhoja voi jäädä pois käytöstä tai niiden merkitys voi muuttua. Useimmiten uudet yksiköt muodostuvat kielen omista rakenneosista, mutta joskus viittomia lainataan muista viittomakielistä (Malm & Östman 2000, 15–16).

Luonnollisen kielen tunnusmerkki on, että kieltä ei ole väkisin kehitetty, vaan se on kehittynyt orgaanisesti jonkin yhteisön sisällä luonnollisen kommunikoinnin tarpeesta. Tällaiset kielet voivat myös siirtyä sukupolvelta toiselle, esimerkiksi lapsen oppiessa vanhempiensa käyttämän kielen äidinkielenään (mt., 16–17). Suomalainen viittomakieli juontaa juurensa 1800-luvulla käytetystä ruotsalaisesta viittomakielestä, ja vaikka nämä kielet ovat nykyään erillisiä, niiden viittomistoissa on yhä joitakin yhtäläisyyksiä. Suurin osa Suomen viittomakielisistä käyttää suomalaista viittomakieltä. (Jantunen 2003, 22–24.) Suomessa käytetään myös suomenruotsalaista viittomakieltä, jota aiemmin pidettiin suomalaisen viittomakielen päämurteena. 2000-luvun taitteessa tehdyn tutkimuksen myötä suomenruotsalaiset kuurot alkoivat kuitenkin määritellä suomenruotsalaisen viittomakielen omaksi kielekseen. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 21, 63.)

3.3 Sanastotyö

Sanastotyö (terminologinen työ) on työ, jossa systemaattisesti kerätään, analysoidaan, kuvataan ja esitetään tietoa tietyn erikoisalan käsitteistä ja niiden nimityksistä (Tieteen termipankki 2024b). Sanastotyön tavoitteena voi olla joko käsitteistön ja termistön kuvaaminen eli deskriptiivinen sanastotyö tai käsitteiden ja termistön kuvaaminen eli normatiivinen sanastotyö (Sanastokeskus 2024).

Sanastotyö on hyödyllistä tiedonhallinnan kehittämisessä, viestinnän selkeyttämisessä ja digitaalisten palvelujen suunnittelussa. Terminologinen sanastotyö edistää yhteisymmärryksen luomista käsitteisiin ja niiden suhteisiin liittyen. Esimerkiksi tietojärjestelmien kehittämisessä on tarpeen luoda käsitelmalleja ja määritellä termit yhteisesti, jotta järjestelmät toimivat tehokkaasti ja niiden tiedot ovat helposti ymmärrettäviä. Sanastotyön tuloksia voidaan hyödyntää monin tavoin, kuten tietojärjestelmien suunnittelussa ja viestinnässä, varmistaen, että käsitteet ja termit ovat selkeitä ja yhtenäisiä. Sanastotyö on ehdottoman projektimaista: siinä on tarkat tavoitteet, aikarajat ja resurssit, ja se vaatii asiantuntemusta oikeiden menetelmien käyttöön. (mt.)

3.4 Sanakirjojen merkitys

Keskeisin osa kielityössä ovat sanakirjat. Ne ovat olleet pitkään merkittäviä apuvälineitä kieliyhteisöille. Sanakirjat tukevat kielen oppimista, opettamista, opetussuunnitelmien laatimista ja sanaston kehittämistä. Sanakirjojen sekä kielioppien kautta kielen kuvaus ei kuitenkaan tarkoita samaa asiaa, kuin kieli itsessään. On mahdotonta antaa kattavaa tai täydellistä kuvausta kielestä, sillä se on dynaamista sekä jatkuvasti ajallisesti että paikallisesti muuttuvaa. (Hoyer 2010, 116–117.) Kielet kuvataan helposti lähestyttävällä tavalla sanakirjojen avulla (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 62). Sanakirja on konkreettinen todiste kielen olemassaolosta ja se edistää myönteisesti kielen käyttäjien ja kielen asemaa yhteiskunnassa. (Hoyer 2010, 116–117).

3.5 Sanakirjat suomalaisella viittomakielellä

Viittomakielessä kieltenkäyttäjien oikeuksia sekä kielen asemaa on pyritty parantamaan sanakirjatyöllä sekä viittomakielten dokumentoinnilla. Viittomisto kehittyi jatkuvasti, jonka vuoksi viittomakielen sanakirjoja tullaan tarvitsemaan yhä enemmän eri tilanteissa. (Kuurojen

museo 2024.) Ensimmäiset sanakirjan tapaiset julkaisut, jotka kuvasit viittomistoa ilmestyivät 1900-luvulla. Näitä olivat nimeltään: *De dövstummas åtbördsspråk i Finland – Kuuromyökkäin viittomakieli Suomessa I-III*. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 63.) Tuolloin kaikissa Pohjoismaissa vallitsi vakava huoli siitä, miten viittomakieli siirtyisi tuleville sukupolville. Kuurojenkouluissa oli siirrytty puhemetodiopetukseen, ja samaan aikaan viittomakielen käyttö oppilaitoksissa kiellettiin. (mt, 62.)

Vuonna 1998 Kuurojen Liitto julkaisi Suomalaisen viittomakielen perussanakirjasanakirjan yhteistyössä Kotimaisten kielten keskuksen kanssa. Sanakirjan tavoitteena oli kuvata suomalaista viittomakieltä juuri sellaisenaan miten suomalaiset kuurot käyttävät kieltä päivittäin. Ensisijaisena kohderyhmänä perussanakirjan laadinnassa olivat suomalaista viittomakieltä käyttävät kuurot, mutta myös kuulevien kieltenoppijoiden toivottiin hyötyvän kirjasta. (Suomalaisen viittomakielen perussanakirja 1998, 6–7.)

Tällä hetkellä Kuurojen Liitossa ylläpidetään kahta avointa ja maksutonta viittomakielten sanakirjapalvelua: Suomen viittomakielten verkkosanakirjaa *Suvia* ja Suomalaisen viittomakielen wikisanakirjaa *Signwikiä* (Nuolijärvi 2017, 600). Vuonna 2003 lanseerattu *Suvi*-verkkosanakirja on tehty Suomalaisen viittomakielen perussanakirjan viitottujen esimerkkilauseiden aineiston pohjalta (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 63). Suomalaisen viittomakielen perussanakirja on alun perin laadittu kaksikieliseksi siten, että siitä voidaan hakea vastineita suomalaisesta viittomakielestä suomeen (Suomalaisen viittomakielen perussanakirja 1998, 7). Alkuun myös *Suvi* toimi ainoastaan suomalaisen viittomakielen sanakirjana ja haku oli tarkoitettu käytettäväksi siten, että vastineita etsittiin suomalaisesta viittomakielestä suomen kieleen. *Suvi*-sanakirjassa on mahdollista hakea viittomia kahdella viittomakielellä: suomalaisella sekä suomenruotsalaisella. Suomalaisella viittomakielellä voi hakea suomenkielisiä sanoja ja suomenruotsalaisella viittomakielellä ruotsalaisia sanoja. Suomenruotsalainen viittomakieli lisättiin *Suviin* vuonna 2015. (*Suvi* 2023.)

Viittomakielten sanakirjatyössä on kuitenkin törmätty useisiin haasteisiin. Sanakirjojen laatimisessa on usein ollut mukana ulkopuolinen kielitieteilijä yhdessä kielitieteellisesti kouluttamattomien mutta äidinkielenään kieltä puhuvien henkilöiden kanssa. Työntekijöillä ei välttämättä ole ollut yhteistä kieltä, jota molemmat osapuolet hallitsisivat täysin. Myös resurssien

puute on ollut ongelma. Nämä haasteet ovat vaikuttaneet merkittävästi viittomakielten sanakirjojen laatuun. (Hoyer 2010, 115–137.)

Suomalaisesta viittomakielestä on viimeisten vuosikymmenten aikana laadittu myös useita rajatumpia viittomistoja. Näissä viittomistoissa lähtökohtana ovat usein suomenkieliset sanalisat, joille kullekin sanalle määritetään vain yksi viittomakielinen vastine. Vaikka tällaiset viittomistot helpottavat viittomakielen omaksumista ei-äidinkielisille, ne voivat samalla luoda harhaanjohtavan käsityksen viittomakielestä yksinkertaisena ja köyhänä kielenä. (Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010, 63.) Olemme pyrkineet huomioimaan tämän näkökulman omassa työssämme ja olemaan rajaamatta termejä vain yhteen viittomakieliseen vastineeseen. Koska monille termeille oli useita erilaisia viittomavaihtoehtoja, emme pitäneet mahdollisena karsia mitään näistä vaihtoehtoista pois ilman painavaa syytä. Emme itse ole natiiveja kielenkäyttäjiä, emmekä halunneet asettaa ulkopuolista näkökulmaa yhteisön sisäisten viittomavaihtoehtojen yläpuolelle. Tämän vuoksi esittelemme työssämme kaikki keräämämme viittomat sellaisinaan, jotta ne heijastaisivat mahdollisimman kattavasti yhteisön moninaisuutta ja erilaisia viittomakielisiä ilmaisutapoja.

3.6 Suomalaisen viittomakielen variaatio

Variaatiolla tarkoitetaan kielellistä vaihtelua, joka voi ilmetä joko yksilöllisenä käyttäjäkohtaisena vaihteluna tai tilannekohtaisena vaihteluna (Tieteen termipankki 2024c). Jos kielessä ei olisi vaihtelua eli variaatiota, se ei pystyisi tehokkaasti täyttämään keskeisiä tehtäviään, kuten representaatiota ja viestintää (Karlsson 2008, 250). Kielellinen variaatio on aina olemassa, koska kieliyhteisön jäsenet eivät käytä kieltä samalla tavalla (Ojutkangas, Larjavaara, Miestamo & Ylikoski 2016, 204). Kieli kehittyy jatkuvasti sen käyttöympäristön mukana. Kulttuuri ja yhteiskunta vaikuttavat kieliyhteisöihin, ja kieli palvelee yhteisöään parhaiten ollessaan monipuolinen ja vaihteleva. Kieli säilyy elinvoimaisena, kun se uusiutuu ja muuttuu. (Nuolijärvi 2006, 11.)

Tutkimuksissa on tunnistettu viittomakielisille yhteisöille ominaisia variaation taustatekijöitä, kuten se, kasvoiko kuuro viittomakielisessä perheessä vai kuulevassa perheessä, ja minkälaista koulua hän kävi (Bayley, Schembri & Lucas 2015, 89). Viittomakielisissä perheissä lapset oppivat viittomakielen vanhemmiltaan, mikä vastaa puhuttujen kielten oppimista samalla

tavalla kielten omaksumisen eri vaiheiden kautta (Malm & Östman 2000, 17). Noin 90 prosenttia kuuroista lapsista syntyy kuitenkin kuulevaan perheeseen (Karlsson 2017, 42). Tämä voi vaikuttaa siihen, että lapsen kielen oppiminen ei ole yhtä rikasta kuin viittomakielisissä perheissä.

Viittomakielen käyttäjien joukko on kirjava ja laaja. Kieliyhteisön moninaisuuden vuoksi yksilölliset tavat käyttää kieltä lisäävät kielen variaatiota. (Ojutkangas ym. 2016, 205–206.) Viittomakielissä leksikaalinen variaatio on yleisesti ottaen itse kieliyhteisölle paljon pienempi murhe, kuin mitä se on ulkopuolisille kielenoppijoille ja sanakirjatyöntekijöille. Variaatiolla on keskeinen merkitys myös ontologisesta näkökulmasta, eli kun pohditaan viittomakielen todellista luonnetta. Kieli ilmenee nimenomaan variaation kautta. Variaatio on olennainen osa kielen perusolemusta eikä osoitus kielen puutteellisuudesta tai kehittymättömyydestä. (Hoyer 2010, 122–123.)

Kielen ulkoisten taustatekijöiden aiheuttamaa variaatiota kuvataan lingvistisinä muuttujina fonologisella, morfologisella, leksikaalisella ja syntaksisella tasolla. Viittomakielen ensimmäisenä systemaattisesti tutkittu variaation muoto on leksikaalinen variaatio (Bayley ym. 2015, 77–78.) Fonologia tutkii kielen pienimpiä merkitystä erottavia yksiköitä eli foneemeja sekä näiden muodostamaa järjestelmää. Puhutuissa kielissä foneemit ovat äänneitä, kun taas viittomakielissä foneemeina toimivat viittomien rakenneosat, kuten liike, paikka, orientaatio, käsimuoto ja ei-manuaaliset elementit. Esimerkiksi kämmen ja nyrkki ovat käsimuotoina foneemeja. (Jantunen 2003, 16, 27, 113–115.) Fonologinen variaatio voi näkyä näiden osien tuottamisessa: osia voidaan lisätä, poistaa tai niiden paikkaa voidaan muuttaa (Bayley ym. 2015, 67).

Morfologia käsittelee kielen pienimpiä merkityksellisiä yksiköitä eli morfeemeja. Morfeemi muodostuu yleensä useista foneemeista. Esimerkiksi suomen kielen morfeemi *koira* koostuu viidestä foneemista: /k/, /o/, /i/, /r/ ja /a/. Sana voi sisältää useampia morfeemeja, kuten sana *koiralla*, joka koostuu kahdesta morfeemista *koira* ja *-lla*. Suomalaisessa viittomakielessä morfeemi eli viittoma kuten *SUOLA*, rakentuu viidestä foneemista: paikkana suun alue, liikkeenä sormien väristely, orientaationa kämmen kohti viittojaa ja sormet ylöspäin, käsimuotona avoin kämmen ja sormet harallaan ja ei-manuaalisena elementtinä huulet raollaan ja pienesti eteenpäin työntyneet. (Jantunen 2003, 117–118.)

Leksikko tarkoittaa kielen vakiintuneiden sanojen tai viittomakielissä viittomien järjestelmää, jota voidaan pitää eräänlaisena sanakirjana (Jantunen 2003, 12). Myös sanatasolla voi esiintyä variaatiota, jota kutsutaan leksikaaliseksi variaatioksi (Bayley ym. 2015, 67). Leksikaalinen variaatio viittaa tilanteeseen, jossa on olemassa kaksi tai useampia viittomia, jotka eroavat rakenteeltaan mutta merkitsevät samaa (Kronqvist 2018, 5). Variaatiota voi esiintyä myös syntaksin tasolla, eli lauseissa, jotka koostuvat useammasta kuin yhdestä sanasta tai viittomasta (Bayley & Lucas 2010, 451; Jantunen 2003, 92).

3.7 Viittomien muodostuminen

Kuten puhutuissa kielissä syntyy uusia ja katoaa vanhoja sanoja, myös viittomakielissä syntyy uusia viittomia ja toiset jäävät pois käytöstä ja katoavat. Uusia viittomia luodaan tarpeesta ilmaista ja nimetä asioita, joista halutaan keskustella. Tämän kautta kieli muuttuu ja elää käyttäjiensä mukana ajan myötä. (Aunola ym. 2012, 20–23.) Suomalaisessa viittomakielessä viittomien muodostamiseen käytetään erilaisia keinoja, kuten johtamista, yhdistämistä, ja lainaamista (Jantunen 2003, 57). Esittelemme seuraavaksi näitä tapoja esimerkkien kautta.

Johtamisella tarkoitetaan uuden viittoman muodostumista siten, että alkuperäiseen viittomaan lisätään esimerkiksi kielto- tai tekijäjohtin. Tekijäjohtimen omaavia viittomia ovat esimerkiksi KIRJOITTAJA, jossa yhdistyy viittomat KIRJOITTA ja henkilöjohtin. Muita johdoksia voivat olla esimerkiksi numeraalijohdokset, joissa lukumäärää ilmaiseva käsimuoto yhdistyy kantaviittomaan, kuten ajanjaksoa ilmaisevaan viittomaan (esim. VIISIKUUKAUTTA). (mt., 57, 61, 63–64.)

Yhdysviittomalla tarkoitetaan viittomaa, jossa kaksi tai useampi viittoma yhdistyvät. Yhdysviittomia ovat esimerkiksi suomalaisen viittomakielen viittomat KUUROJENYHDISTYS (KUURO + YHDISTYS) ja TIETOKONE (TIETÄÄ + KONE). Sen sijaan lainattu uusi viittoma voi syntyä joko käännöslainana tai suorana lainauksena. Suora lainaus tarkoittaa toisen viittomakielen viittoman ottamista käyttöön muuttumattomana suomalaisessa viittomakielessä. Tällaisia lainaviittomia ovat useiden erikoisalojen termit (esim. LINGVISTIikka = amerikkalaisen viittomakielen viittoma termille) sekä eri maiden ja kaupunkien nimet (AMSTERDAM = hollantilaisen viittomakielen viittoma termille), jotka perustuvat kyseisen maan

oman viittomakielen vastaaviin viittomiin. Suomalaisessa viittomakielessä käännöslainat ovat usein peräisin puhutuista kielistä. Esimerkkejä suomen kieleen perustuvista käännöslainoista ovat yhdysviittomat MAANTIETO (yhdyssanasta maantieto) ja TIETOKONE (yhdyssanasta tietokone) (mt., 67, 77–78.)

4 SANASTOKERUUTYÖN KUVAUS

4.1 Menetelmänä haastattelu

Käytimme opinnäytetyömme tutkimusmenetelmänä haastattelua. Tietoarkiston eli tutkimuksen ja opetuksen valtakunnallisen palveluinfrastruktuurin verkkosivuilla julkaistun Hyvärisen, Suonisen & Vuoren (2024) kirjoituksen mukaan haastatteluiden pohjalta voidaan analysoida etenkin kokemuksia, kulttuurisia merkityksiä ja puhetapoja. Heidän mukaansa haastattelun etuna on joustavuus ja kyky mukautua haastateltavan vastauksiin, mikä mahdollistaa syvällisen ja monipuolisen tiedon keräämisen. Meitä kiinnosti löytää juuri kuurojen sateenkaariyhteisön itsensä käyttämiä viittomia termeille ja myös viittomavastineiden tarkempi analysointi, joten ajattelimme haastattelun olevan sopiva tutkimusmenetelmä työhömmme.

Tavoitteenamme oli saada mahdollisimman monta haastateltavaa, mutta olimme jo etukäteen varautuneet siihen, että haastateltavia voi olla vaikea löytää, koska kohderyhmänä oli sukupuoli- ja/tai seksuaalivähemmistöön kuuluvat kuurot, eli niin sanottu vähemmistöryhmän vähemmistö. Alkuperäinen tavoitteemme oli löytää haastateltavia eri puolilta Suomea, jotta olisimme voineet analysoida myös viittomien alueellisia eroja. Tämä ei kuitenkaan toteutunut haastateltavien vähäisen määrän vuoksi.

Onnistuimme lopulta saamaan kuusi haastateltavaa. Keräsimme haastateltavat henkilökohtaisten kontaktien ja Facebook-ryhmien kautta. Kuvassimme viittomakielisen videon, jossa kerroimme opinnäytetyöstämme ja kutsuimme sopivia henkilöitä haastatteluun (Liite 1). Valitsimme viittomakielisen videon tiedotusvälineeksi, koska se mahdollisti viestin välittymisen suoraan kohderyhmän äidinkielellä, mikä lisäsi luottamusta ja saavutettavuutta. Ensimmäisenä jaoimme videon Facebookin Viittova Sateenkaari-ryhmään, joka on julkinen kuurojen yhteisön seksuaali- ja sukupuolivähemmistöille osoitettu ryhmä. Video ei kuitenkaan herättänyt ryhmässä huomiota, joten jaoimme videon myös Suomen suurimmassa viittomakielisten Facebook-ryhmässä ”Meidän kaunis, rakas viittomakielemme ja kulttuurimme!”. Tätä kautta saimme muutamia yhteydenottoja. Yksi haastateltavista jakoi videon lisäksi kuurojen omassa suljetussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ryhmässä.

Kaikki haastattelut järjestettiin etäyhteydellä Zoom-sovelluksen kautta. Valitsimme etäyhteyden työkaluksi sen käytännöllisyyden ja saavutettavuuden vuoksi, se säästi aikaa ja helpotti aikataulujen yhteensovittamista haastateltavien kanssa. Järjestimme neljä yksilöhaastattelua ja yhden kahden henkilön parihaastattelun. Yritimme järjestää kaikki haastattelut ryhmähaastatteluna, jotta haastateltavat olisivat voineet keskenään keskustella viittomista ja haastatteluaineisto olisi mahdollisesti ollut antoisampi. Aikatauluhaasteiden vuoksi onnistuimme kuitenkin järjestämään vain yhden kahden henkilön parihaastattelun. Muut haastattelut järjestettiin yksilöhaastatteluina. Yksilöhaastatteluissa hyödynsimme aiemmissa haastatteluissa esiin tulleita viittomia aineiston monipuolistamiseksi. Tällä tavoin loimme osallistujien välille epäsuoraa vuorovaikutusta mikä mahdollisti useamman näkökulman keräämisen samasta viittomasta.

Haastattelumme oli vähän strukturoitu laadullinen haastattelu. Sovittuamme haastatteluajat, lähetimme haastateltaville Word-tiedoston, jossa oli termilistamme sanaselityksineen (Liite 2). Pidimme samoja määritelmiä esillä myös haastatteluissa, mutta muokkasimme ne Powerpoint-esityksen muotoon. Tämä esitys oli helppo jakaa Zoomissa ja näin määritelmät pysyivät esillä koko haastattelujen ajan. Haastatteluiden alussa selitimme opinnäytetyön aiheemme viittomakielellä, ja kerroimme kuinka haastattelu tulee etenemään. Sormitimme kerättävät termit yksi kerrallaan, ja haastateltavat saivat kunkin termin jälkeen antaa oman kommenttinsa. He saattoivat ehdottaa viittomavastineita tai kommentoida muita termeihin liittyviä näkemyksiään. Kerroimme, että haastateltavilla on myös mahdollisuus pyytää meitä selittämään termit viittomakielellä, ja että he saavat koko haastattelun ajan esittää meille yleisesti ajatuksiaan tai kommentteja termeihin liittyen. Ajoittain myös itse käynnistimme keskustelua termeistä omien tilanteissa heränneiden ajatustemme pohjalta. Yhteen diaesitykseen kokosimme aina kolme-neljä termiä ja niiden määritelmät. Käsiteltyämme kunkin dian, siirryimme seuraavaan.

Yhteensä viiden haastattelun kesto vaihteli 30 minuutin ja tunnin välillä. Haastattelut myös taltioitiin videolle. Anonymisointi tarkoittaa henkilötietojen käsittelyä siten, että tiedoista poistetaan kaikki sellaiset yksilöivät tiedot, joiden perusteella henkilöä voisi enää tunnistaa (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2024). Tutkimusetiikan periaatteiden mukaisesti on tärkeää varmistaa, ettei haastateltavia voida tunnistaa tutkimuksessa annetuissa tiedoista (Kuula-Luumi 2018). Toimme haastateltaville selkeästi ilmi, että haastattelut ovat täysin anonyymeja ja että haastattelumateriaali tuhoetaan aineiston analysoinnin jälkeen. Kuurojen sateenkaariyh-

teisön pienuuden vuoksi emme halunneet tuoda haastateltavista ilmi mitään ylimääräistä tietoa, kuten ikää tai asuinpaikkaa, jonka kautta haastateltavat voisivat olla helpommin tunnistettavissa. Tästä syystä haastateltavista on tiedossa vain se, että he kuuluvat sateenkaariyhteisöön.

4.2 Viittomien kuvausprosessi

Suoritettuumme haastattelut ja analysoituumme viittomia videolta siirryimme viittomien kuvausprosessiin. Kerätyt viittomat kuvattiin Signwikin studiolla. Jotta alkuperäisten haastateltavien anonymiteetti säilyisi, kuvasimme Signwiki-koordinaattori Pia Taalaksen kanssa viittomat uudestaan. Koimme, että on tärkeää, että viittomia viittoon natiivi viittomakielinen, ja myös Signwikin koordinaattori oli asiasta samaa mieltä. Signwiki hankki paikalle kuvaukseen sopivan viittojan, ja näin ollen pystyimme järjestämään kuvaukset.

Teimme etukäteen Word-tiedoston kuvattavista viittomista, josta sitten järjestyksessä esitimme viittomia viittojalle ja Signwikin koordinaattorille. Emme näyttäneet viittomia alkuperäisiltä videoilta anonymiteetin säilyttämiseksi. Ensin sormitimme sanan, jonka jälkeen viitoimme viittoman kaksi kertaa. Jos sanalle oli useampia viittomavariantteja, viitoimme kaikki variantit ja tarpeen mukaan toistimme näitä. Jos olimme epävarmoja viittoman tarkasta muodosta, tarkistimme sen puhelimeen kuvaamistamme videoista. Puhelimella kuvatut viittomat olimme etukäteen tarkastaneet, että ne ovat vastaavat sen kanssa, mitä haastateltavat olivat viittoneet haastatteluvideoilla. Tämän jälkeen viittoja ”harjoitteli” viittomia muutaman kerran ennen kuvaamista ja me varmistimme, että hän viittoi ne samalla tapaa kuin miten haastateltavat olivat ne meille viittoneet. Tämän jälkeen viittoma kuvattiin videolle. On kuitenkin mahdollista, että meidän näyttämämme viittomat poikkesivat alkuperäisen viittojan viittomasta, koska emme ole natiiveja viittomakielisiä ja vielä opettelemme suomalaista viittomakieltä. Mahdolliset pienet virheet esimerkiksi viittoman orientaatioissa voivat olla meille vaikeampia huomata. Joidenkin termien kohdalla selitimme niiden merkitystä auki, jos viittoja tai koordinaattori tästä kysyvät. Videot kuvattiin vaakatasossa, ja viittojan taustalla oli yksivärinen tummahkon harmaa seinä. Valaistukseen käytettiin studiovaloja.

Kuvauksien jälkeen sovimme Signwikin koordinaattorin kanssa, että me opiskelijat vastaamme videoiden editoinnista ja siirtämisestä Signwikin Youtube-tilille, ja koordinaattori vastaa viittomien lisäämisestä Signwikiin. Editoituumme videot ja lisäyämme ne Signwikin tilille ilmoi-

timme tästä koordinaattorille ja toimitimme samalla hänelle termilistan sanaselityksineen. Päädyimme yhdessä koordinaattorin kanssa siihen, että viittomien yhteyteen olisi hyödyllistä lisätä kirjallinen selitys viittoman merkityksestä. Lopulliset viittomat ja niiden sanaselitykset lisättiin marraskuun 2024 aikana Signwikiin luokan ”Sateenkaari” alle. Viittomavastineet dokumentoitiin yhteensä 42:lle termille. Otimme videoista stillkuvia, joita käytämme apuna opinnäytetyön seuraavassa osiossa ”Kerättyjen viittomien analysointi”. Stillkuvien avulla on helpompi hahmottaa, mistä viittomasta on kyse ja miten esimerkiksi tietyt viittomavariantit eroavat toisistaan.

4.3 Setan sateenkaarisanastosta kerätyt termit

Termit, joita lähdimme keräämään, olivat: androgynia, aromanttisuus, apilaperhe, demiseksuaali, detransitio, drag, drag king, drag queen, eheytyshoito, feminiinisyys, femme, hetero-oletus, intersukupuolisuus, kumppanuusperhe, kumppanuusvanhemmuus, kehodysoforia, lahjasuksoluhoito, maskuliinisuus, monogamia, monoseksuaalisuus, polyamoria, polyseksuaalisuus, sateenkaarilapsi, sateenkaarinuori, sateenkaariperhe, sateenkaariseniore, sateenkaari-ihminen, seksuaalioikeudet, sukupuolen ilmaisu, sukupuoleton, sukupuolen juridinen vahvistaminen, sukupuoli-identiteetti, sukupuolioustava, sukupuolineutraalius, sukupuolinormatiivisuus, sukupuoli-ristiriita, sukupuolisensitiivisyys, sukupuolivähemmistöt, trans, transfeminiini, transitio, translapsi, transnainen, transmaskuliini, transmies, transnuori, unisex ja vähemmistöstressi.

Alkuperäiset 48 käsitettä rajattiin suurimmaksi osin Setan sateenkaarisanastosta. Diakin opiskelijat olivat keränneet jo aiemmin mainitussa omassa opinnäytetyössään samasta sanastosta 25 termiä, joten emme keränneet enää näitä samoja termejä. Setan sateenkaarisanaston lisäksi lisäsimme listaan muita tärkeitä ja ajankohtaisia termejä, kuten unisex ja demiseksuaalisuus. Termien määritelmät, joita käytimme myös haastatteluissa löytyvät liitteenä (Liite 2).

4.4 Kerättyjen viittomien analysointi

Kielen rakenteellista ja sosiaalista ulottuvuutta ei voida täysin erottaa toisistaan, ja siksi on tärkeää muistaa, että vain syntyperäinen kielenkäyttäjä voi luotettavasti arvioida oikeakielisyyttä (Jantunen 2003, 15). Lähdimme analysoinnissa liikkeelle tästä edellä mainitusta lähtökohdasta. Kuulevina suomea äidinkieltä puhuvina henkilöinä emme ole oikeita henkilöitä arvioimaan suomalaisen viittomakielen oikeakielisyyttä. Siksi otimme yhteyttä Kuurojen Liiton

Kielineuvontaan, jotta he voisivat auttaa meitä kerättyjen viittomien arvioinnissa ja analysoinnissa. Kuurojen Liiton Kielineuvonta tarjoaa ilmaista kielineuvontaa niin suomalaisella kuin suomenruotsalaisella viittomakielellä sekä suomeksi ja ruotsiksi. Palvelussa sanakirjantointitajat ja kielineuvoajat vastaavat kysymyksiin, joita kielenkäyttäjät heille lähettävät. Kielineuvonnan tarkoituksena on edistää viittomakielen käyttäjien selkeää ja rikasta kielenkäyttöä. (Räsänen 2019.)

Haluamme korostaa, että valikoitujen viittomien keräyksessä pääpaino oli sateenkaariyhteisöön kuuluvien haastateltavien viittomaehdotuksissa, mutta syvemmän viittomien analysoinnin takia hyödynsimme myös Kuurojen Liiton Kielineuvonnan palvelua. Emme kuitenkaan ole esimerkiksi karsineet mitään sateenkaariyhteisön ehdottamia viittomia pois, vaikka ne eivät olisi Kielineuvonnan edustajien mielestä olleet hyviä viittomavastineita. On tärkeää, että sateenkaariyhteisöä koskevat viittomavastineet tulevat yhteisön edustajilta itseltään. Erittellemme alla termeille haastatteluissa ilmenneitä viittomavastineita ja myös Kielineuvonnan kommentteja näihin.

Alla olemme analysoineet kerättyjä viittomia. Käytämme viittomista kirjoittaessamme glossoja. Lappalaisen ja Mäntylän (2016) mukaan glossaus tarkoittaa, että viittomalle annetaan kirjoitettu nimi eli glossi. Glossit kirjoitetaan isoilla kirjaimilla, jotta ne näkyvät ja erottuvat helposti muusta tekstistä.

Glossien perässä on suluissa artikkelinumerot, jotka ilmaisevat, millä tunnisteella viittoma löytyy viittomakielen verkkosanakirja Suvista, esimerkiksi RAKASTUA (1143). Numeron avulla voi siis tarkistaa, millaisesta viittomasta on kyse. Muutamille viittomille ei löytynyt omaa artikkelinumeroa Suvista, joten kyseisiin viittomiin lisäsimme stillkuvat Signwikin kanssa kuvaamistamme videoista. Lisäsimme Signwikin stillkuvia myös moniin muihin termihin selventämään viittomaa. Yhden kuvan olemme ottaneet suoraan Suvista, sillä tätä viittomaa emme dokumentoineet. Alla olevassa kuvassa selvennämme mistä artikkelinumero Suvista löytyy (Kuva 1). Lisäsimme joihinkin kuviin myös nuolet selventämään viittoman liikettä ja orientaatiota. Nuolien merkitsemisessä käytimme apuna Suomalaisen viittomakielen perussanakirjaa (1998, 20–21).

Suvi SUOMEN VIITTOMAKIELTEN VERKKOSANAKIRJA Finlandssvenskt teckenspråk →

Etusivu | Viittomakieli | Suomi | Viittomaluettelot | Aakkoset | Numeraalit | Mobiiliversio | Info ja palaute

Artikkeli 1143 Suunta SVK-S

Suomenkielinen haku

1143 Hae

1 osuma

Etsi sanan alkuosalla

SVK-S Art. 1143 ARTIKKELIN ID
1143

1/1

00:53

Kopioi videon URL-osoite

rakastua, rakastunut; ihastua, ihastunut, ihastus; menettää sydämensä jollekin; (arkikielessä:) pihkaantua, olla pihkassa, olla lääpäällä, olla lätkässä, olla retkussa, tykästyä, tykiätä

Esimerkkilauseet

- Oletko tosiaankin *rakastunut* häneen?
- Perhostytö kohtasi lennellässään komean perhospojan, johon *rakastui* oikopäätä.
- Viikkaisu vain, ja hän *oli kuolettavan ihastunut* sinuun.
- Ihastuin* tauluun niin, että minun on pakko ostaa se.
- (arkikielinen:) Kaverini on tosi herkkä *ihastumaan*.
- Menein sydämeni* Pariisille.

Artikkeli kuuluu viittomaluetteloihin:
Yleisviittomisto

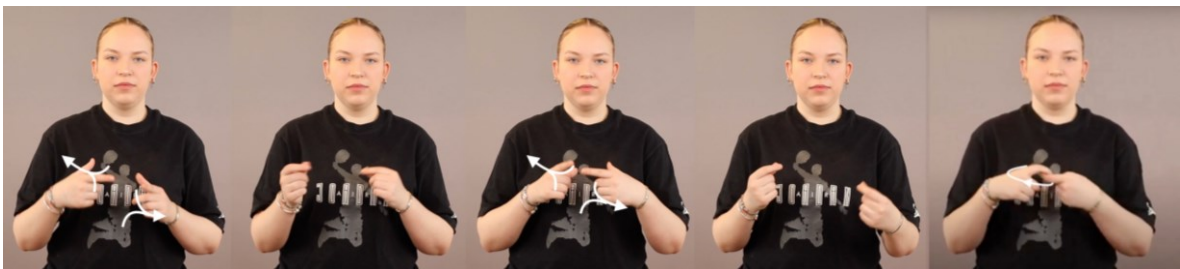
Kuva 1: Artikkelinumeron paikka Suvissa (Kuurojen liitto 2024a).

1. Aromanttisuus

Yksi haastateltava ehdotti termille aromanttisuus viittomaksi ROMANTIikka (1143) + TYHJÄ (123). Toinen haastateltava ehdotti viittomaksi sormiaakkosta A + viittomaa ROMANTIikka (1143). A + ROMANTIikka (1143) -viittoman ehdottanut haastateltava kuitenkin toi esiin myös näkökulman, että tämä vaihtoehto saattaa olla liian suomen kielen mukainen, jotta viittoma jäisi yleiseen kielenkäyttöön.

2. Apilaperhe

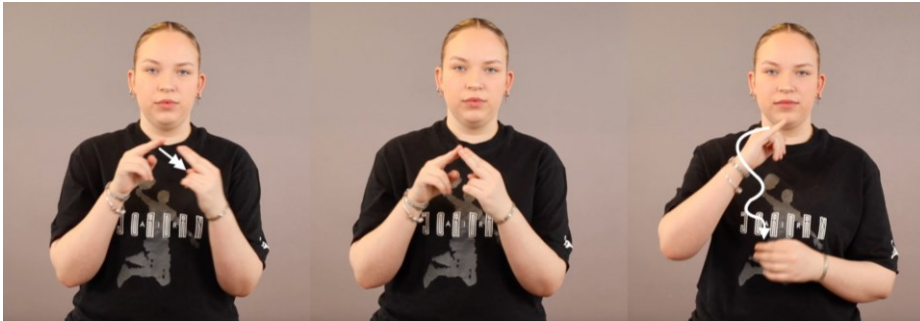
Haastateltavien mukaan termille apilaperhe ei ole vielä vakiintunutta viittomaa. Kaksi haastateltavaa kuitenkin kertoi, että viittoisi termin suomen kielen mukaan APILA + PERHE (Kuva 2) kun taas osa näki tämän ratkaisun huonona, sillä APILA-viittoma viittaa heidän mielestään ainoastaan apilakasviin.

Kuva 2: APILAPERHE-viittoma (Signwiki 2024a). Kuvaan on lisätty nuolet.

3. Demiseksuaali

Termille demiseksuaali ei tiedetty olevan vakiintunutta viittomaa, mutta kaksi haastateltavista ehdotti vaihtoehdoksi YHTEYS + SEKSUAALI (Kuva 3). Tämän haastateltavat ajattelivat olevan sopiva siksi, että ennen seksuaalisen vetovoiman tuntemista demiseksuaalin täytyy luoda toiseen ihmiseen vahva yhteys.

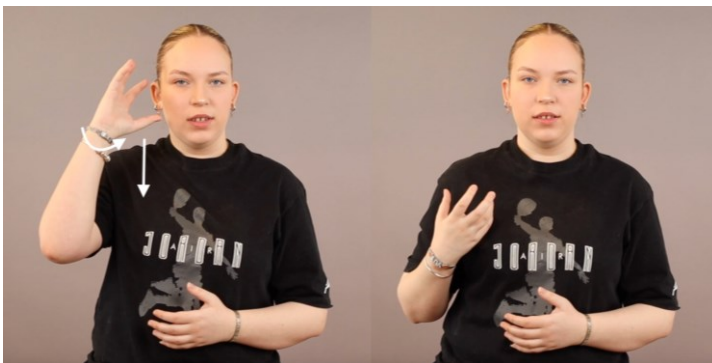

Kuva 3: DEMISEKSUAALI-viittoma (Signwiki 2024b). Kuvaan on lisätty nuolet.

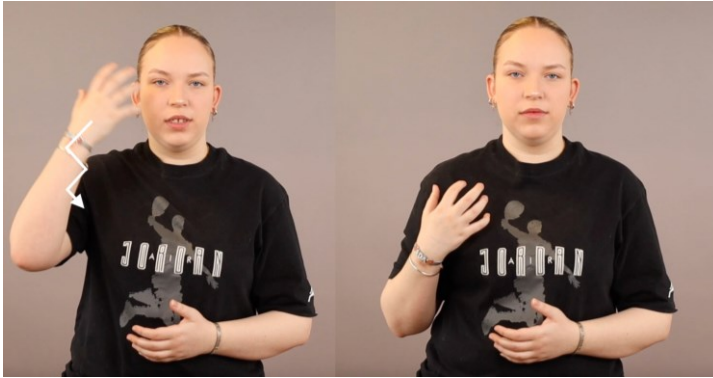
4. Drag

Termin drag viittomaksi haastateltavat ehdottivat lainaviittomaa ASL:stä. Haastateltavat epäilivät viittoman kuvailevan drag-taiteilijoille ominaisia näyttäviä hiuksia tai peruukkia.

DRAG-viittomalle oli havaittavissa kaksi eri varianttia (Kuva 4 ja Kuva 5).

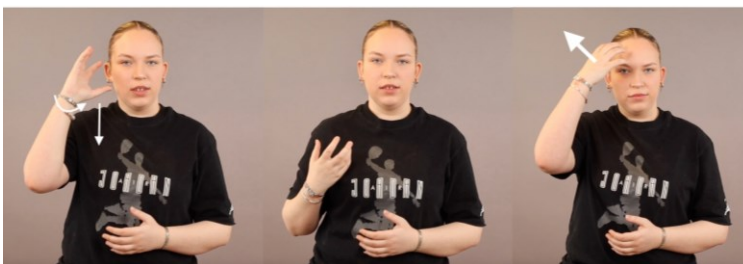
Kuva 4: DRAG-viittoma (Signwiki 2024c). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 5: DRAG-viittoma (Signwiki 2024d). Kuvaan on lisätty nuolet.

5. Drag king

Termille drag king tuli haastateltavilta eriäviä mielipiteitä viittomistavasta. Suurin osa haastateltavista on mukauttanut termin suomalaiseen viittomakieleen sopivaksi ja viittoo sanan drag king yhdistelmäviittomana DRAG + KUNINGAS (Kuva 6). Yksi haastateltava ehdotti viittomaksi myös DRAG + MIES (Kuva 7). Yksi haastateltava kertoo myös huomanneensa, että osa viittoo sanan englanninkielisen sanan ”king”-mukaan eli DRAG (Kuva 4) + KING (PRESIDENTTI-viittoma (1036) K-käsimuodolla). Haastateltavat kuitenkin ajattelivat, että KING-viittomaa voisi olla outoa käyttää suomalaisessa viittomakielessä. Myös Kielineuvonnan edustajat ajattelivat, että olisi hyvä välttää lainasanojen lisäämistä liikaa Signwikiin, sillä sivuston pääasiallinen tarkoitus on tallentaa suomalaista viittomakieltä. Näiden edellä mainittujen syiden takia jätimme DRAG (Kuva 4) + KING (PRESIDENTTI-viittoma (1036) K-käsimuodolla) vaihtoehdon pois lopullisesta viittomistosta.

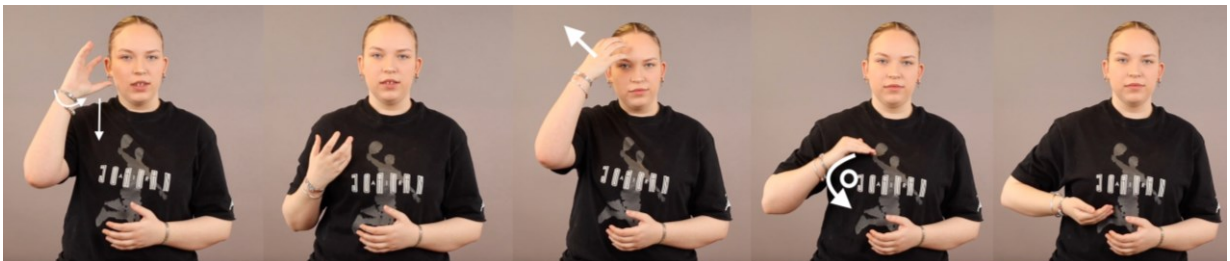
Kuva 6: DRAG KING -viittoma (Signwiki 2024e). Kuvaan on lisätty nuolet.

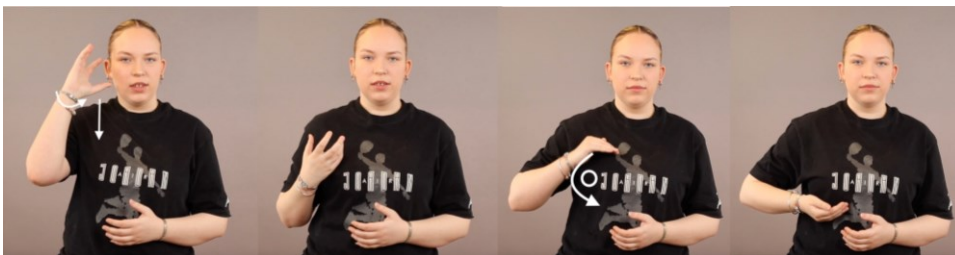
Kuva 7: DRAG KING -viittoma (Signwiki 2024f). Kuvaan on lisätty nuolet.

6. Drag queen

Termille drag queen ehdotettiin muutamia eri ratkaisuja. Ensimmäinen oli DRAG + KUNINGATAR (Kuva 8), toinen DRAG + NAINEN (Kuva 9) ja viimeinen pelkkä DRAG (Kuva 4). Myös tässä tuotiin esiin amerikkalaisen viittomakielen lainaviittoma DRAG (Kuva 4) + QUEEN (PRESIDENTTI-viittoma (1036) Q-käsimuodolla), mutta osa haastateltavista koki, että QUEEN-viittoman käyttäminen suomalaisessa viittomakielessä voisi tuntua oudolta. Kuten KING-viittomassa myös tässä Kielineuvonnan edustajat olivat sitä mieltä, että lainasanojen lisäämistä Signwikiin tulisi välttää, joten jätimme tämän vaihtoehdon pois lopullisesta viittomistosta.

Kuva 8: DRAG QUEEN -viittoma (Signwiki 2024g). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 9: DRAG QUEEN -viittoma (Signwiki 2024h). Kuvaan on lisätty nuolet.

7. Eheytyshoito

Yksi haastateltavista ehdotti termille eheytyshoito vaihtoehdoksi KORJATA (160) + HOITO (1080) sekä MUUTOS (536) + HOITO (1080). Yksi ehdotus oli myös EDISTÄÄ (2281) + HOITO (1080).

8. Feminiinisyy

Useat haastateltavista ehdotti termille feminiinisyy viittomaksi viittomaa NAINEN (289). Kaksi haastateltavaa ehdottivat lisäksi viittomaksi NAINEN (289) + AATE (Kuva 10), mutta jäimme käsitykseen, että tämä todennäköisesti sekoitettiin termiin feminismi, jonka takia jätimme tämän yhdysviittoman pois lopullisesta sanastosta. Myös Kuurojen Liiton Kielineuvonta kertoi, että NAINEN (289) + AATE (Kuva 10) tarkoittaa feminismiä ja näki tämän epäsovivana viittomavastineena termille feminiinisyy, jolla on selkeästi eri merkitys. Tämä vahvisti ajatustamme siitä, että kyseinen viittoma oli parempi jättää pois lopullisesta viittomisesta.

Kuva 10: AATE-viittoma (Kuurojen liitto 2024b).

9. Hetero-oletus

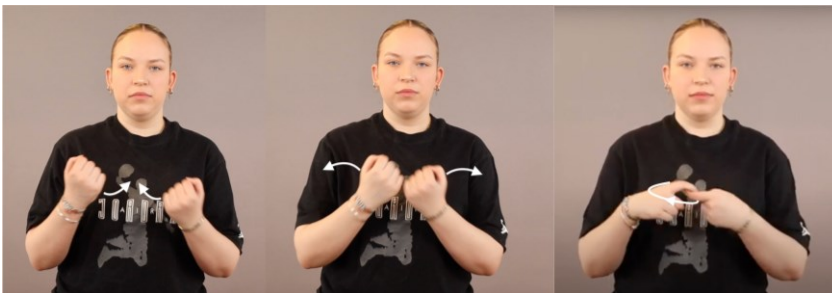
Kaksi haastateltavaa ehdotti termille hetero-oletus viittomaksi HETERO (1811) + OLETTAA (860). Yksi haastateltava ehdotti vaihtoehdoksi myös HETERO + AAVISTAA (Kuva 11) ja toinen HETERO (1811) + TUNTEA (287).

Kuva 11: HETERO-OLETUS -viittoma (Signwiki 2024i). Kuvaan on lisätty nuolet.

10. Kumppanuusperhe

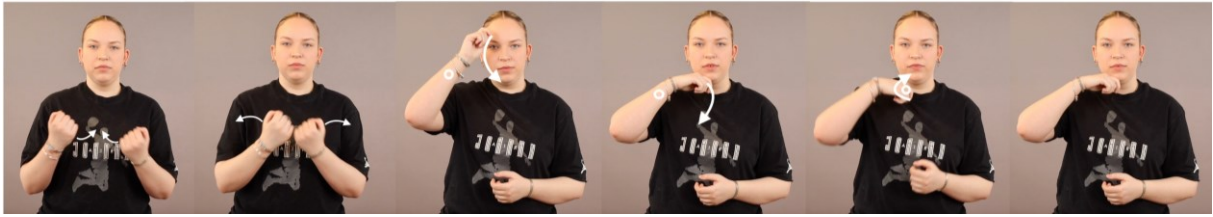
Kaikki haastateltavat ehdottivat termille kumppanuusperhe viittomaksi KUMPPANI + PERHE (Kuva 12).

Kuva 12: KUMPPANUUSPERHE-viittoma (Signwiki 2024j). Kuvaan on lisätty nuolet.

11. Kumppanuusvanhemmuus

Kaikki haastateltavat ehdottivat termille kumppanuusvanhemmuus viittomaksi KUMPPANI + VANHEMMAT (Kuva 13). Tästä viittomasta osa haastateltavista halusi kuitenkin tuoda esiin, että VANHEMMAT-viittoma (506) on sukupuolisidonnainen yhdysviittoma, joka koostuu ISÄ- ja ÄITI -viittomista. Sukupuolineutraaliksi tavaksi viittoa kumppanuusvanhemmat ehdotettiin KUMPPANI + VANHEMPI + VANHEMPI (Kuva 14).

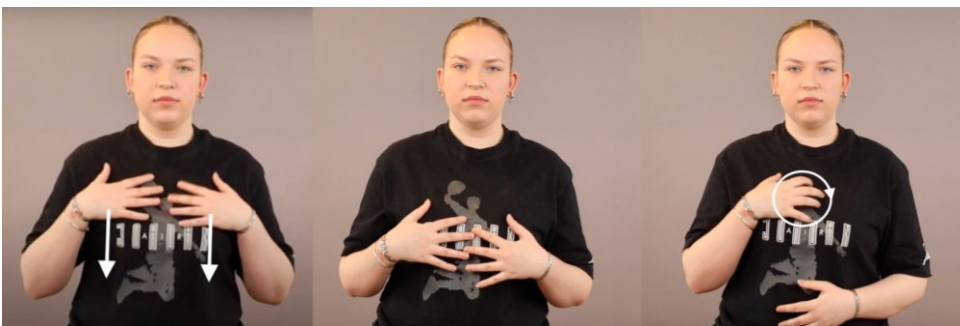
Kuva 13: KUMPPANUUSVANHEMMUUS-viittoma (Signwiki 2024k). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 14: KUMPPANUUSVANHEMMUUS-viittoma (Signwiki 2024l). Kuvaan on lisätty nuolet.

12. Kehodysforia

Kaksi haastateltavaa ehdotti termille kehodysforia viittomaratkaisuksi KEHO + ÄLLÖT-TÄVÄ (Kuva 15). Yksi haastateltava ehdotti viittomaksi myös KEHO (3522) + EI-TYKKÄÄ (944) ja yksi KEHO (3522) + HÄIRITÄ (2345).

Kuva 15: KEHODYSFORIA-viittoma (Signwiki 2024m). Kuvaan on lisätty nuolet.

13. Lahjasukusoluhoido

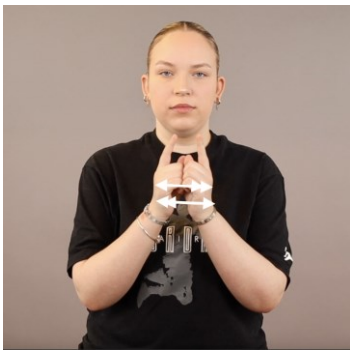
Termille lahjasukusoluhoido ehdotettiin kahta eri vaihtoehtoa. Haastateltavat viittoisivat termin LAHJA (221) + SOLU (3185) + HOITO (1080) tai LAHJA (221) + SUKU (335) + SOLU (3185) + HOITO (1080).

14. Maskuliinisuus

Termille maskuliinisuus annettiin kaksi eri viittomavaihtoehtoa. Ensimmäinen oli MIES (1025) toinen vaihtoehto oli SETÄ (433). Yksi haastateltavista ajatteli MIES-viittoman (1025) liittyvän selkeästi enemmän biologiseen sukupuoleen, kun taas SETÄ-viittoman (433) maskuliiniseen käytökseen, puhetyyliin, pukeutumiseen ja ulkoiseen olemukseen. Myös Kie-lineuvonta ajatteli SETÄ-viittoman (433) kuvaavan enemmän nimenomaan maskuliinista olemusta.

15. Monogamia

Yksi haastateltavista ehdotti termille monogamia vaihtoehdoksi YKSI (613) + AVIOPUOLISO (1197). Yksi haastateltava ehdotti KOHDATA-viittomaa (Kuva 5) variaatiolla, jossa kädet heiluvat pienesti toisiaan vasten.

Kuva 16: KOHDATA-viittoma (Signwiki 2024n). Kuvaan on lisätty nuolet.

16. Monoseksuaalisuus

Termille monoseksuaalisuus ehdotettiin viittomaksi sormiaakkosin sormitettuna sana M-O-N-O + viittoma SEKSUAALISUUS (740).

17. Polyamoria

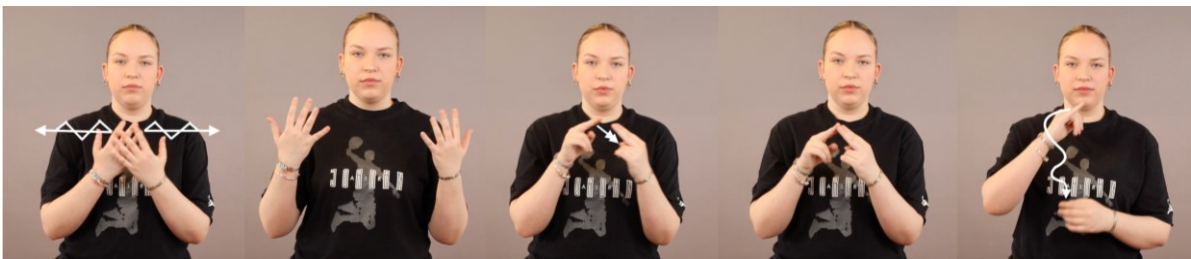
Suurin osa haastateltavista ehdotti termin polyamoria viittomaksi MONTA (1020) + RAKASTAA (169). Yksi haastateltava ehdotti termin viittomaksi myös MONTA + YHTEYS (Kuva 17).

Kuva 17: POLYAMORIA-viittoma (Signwiki 2024o). Kuvaan on lisätty nuolet.

18. Polyseksuaalisuus

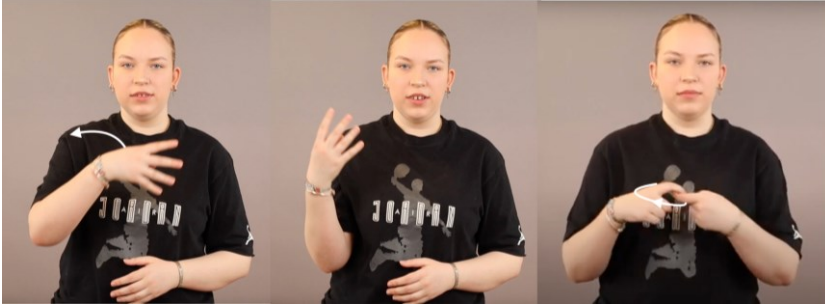
Kolme haastateltavaa ehdotti termille polyseksuaalisuus viittomaksi MONTA (1020) + SEKSUAALISUUS (740), joka nähtiin sävyltään neutraalina viittomana. Yksi haastateltava ehdotti viittomaksi myös MONTA + SUHDE + SEKSUAALISUUS (Kuva 18).

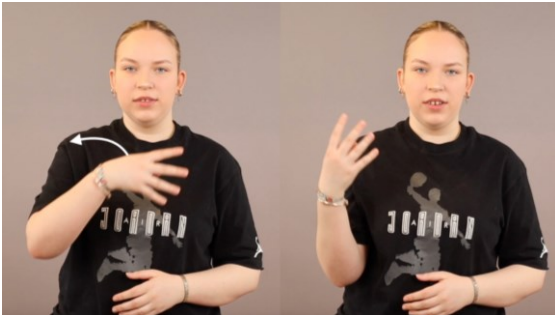
Kuva 18: POLYSEKSUAALISUUS-viittoma (Signwiki 2024p). Kuvaan on lisätty nuolet.

19. Sateenkaariperhe

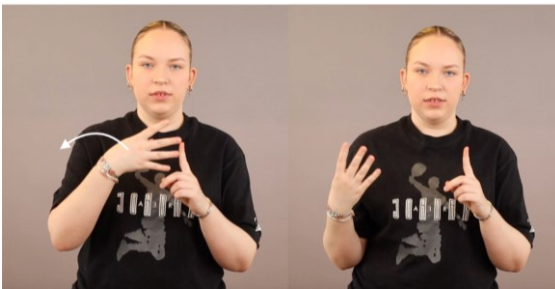
Termille sateenkaariperhe kaikki haastateltavat ehdottivat viittomaksi SATEENKAARI + PERHE (Kuva 19). Huomionarvoista kuitenkin oli, että kuurojen yhteisön käytössä on kaksi eri viittomaa termille sateenkaari sen eri merkityksiä varten. Ensimmäinen on luontoon liittyvä ja luonnossa nähtävä ilmiö, joka viitotaan SADE + KAARI C-käsimuodolla viitottuna. Toinen taas, meidänkin aineistossamme esiintyvä viittoma on haastateltavien mukaan luultavasti lainaviittoma (Kuva 20), jota käytetään viitatessa sateenkaari-ihmisiin tai sateenkaariyhteisöön. Sateenkaariyhteisöön viittaavassa SATEENKAARI-viittomassa esiintyi kahdenlaista varianttia (Kuva 20 ja Kuva 21).

Kuva 19: SATEENKAARIPERHE-viittoma (Signwiki 2024q). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 20: SATEENKAARI-viittoma (Signwiki 2024r). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 21: SATEENKAARI-viittoma (Signwiki 2024s). Kuvaan on lisätty nuolet.

20. Sateenkaarilapsi

Kaikki haastateltavat ehdottivat termille sateenkaarilapsi viittomaksi SATEENKAARI+LAPSI (Kuva 22).

Kuva 22: SATEENKAARILAPSI-viittoma (Signwiki 2024t). Kuvaan on lisätty nuolet.

21. Sateenkaarinuori

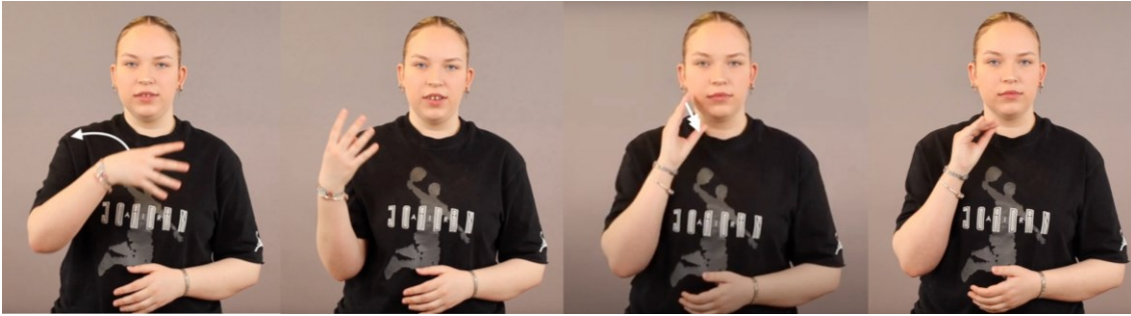
Kaikki haastateltavat ehdottivat termille sateenkaarinuori viittomaksi SATEENKAARI + NUORI (Kuva 23).

Kuva 23: SATEENKAARINUORI-viittoma (Signwiki 2024u). Kuvaan on lisätty nuolet.

22. Sateenkaariseniorei

Termille sateenkaariseniorei kaikki haastateltavat ehdottivat viittomaksi SATEENKAARI + VANHA (Kuva 24). Yksi haastateltavista ehdotti viittomaksi myös SATEENKAARI (Kuva 20) + ELÄKE (883), mutta osa haastateltavista näki ELÄKE-viittoman (883) liittyvän enemmän rahaan kuin ihmiseen. Mahdollisen epäselvän miellelyhtymän takia päätimme jättää SATEENKAARI (Kuva 20) + ELÄKE (883) viittoman pois lopullisesta viittomistosta.

Kuva 24: SATEENKAARISENIORI-viittoma (Signwiki 2024v). Kuvaan on lisätty nuolet.

23. Sateenkaari-ihminen

Kaikki haastateltavat ehdottivat viittomaa SATEENKAARI + IHMINEN (Kuva 25).

Kuva 25: SATEENKAARI-IHMINEN -viittoma (Signwiki 2024w). Kuvaan on lisätty nuolet.

24. Seksuaalioikeudet

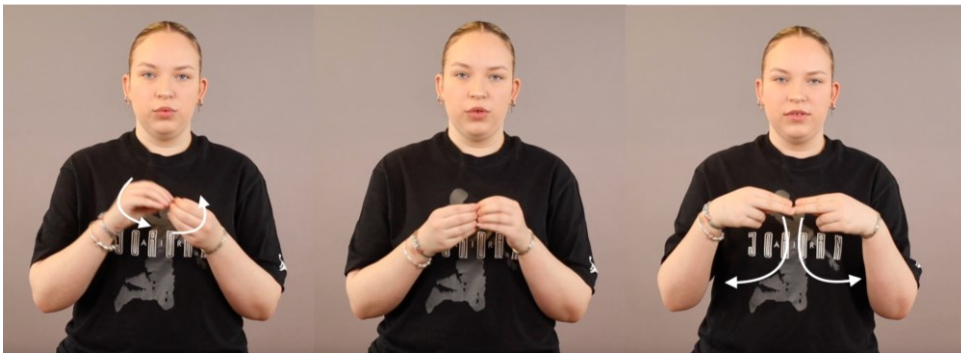
Kaikki haastateltavista ehdottivat termin seksuaalioikeudet viittomista suomen kielen mukaan, eli SEKSUAALI (740) + OIKEUS (84). Kielineuvonnan edustajat pitivät viittomaa hyvänä ja selkeänä, mutta ehdottivat viittomakielen kieliopillisesta näkökulmasta viittomaan viittoman OIKEUS (84) monikkona. Termillä seksuaalioikeudet tarkoitetaan useampia kuin yhtä oikeutta, jonka takia meistäkin tämä oli hyvä korjaus. Itse seksuaali- ja sukupuoli vähemmistön käyttämä viittoma termille pysyy kuitenkin samana. Lopullisessa viittomistossa seksuaalioikeudet viitotaan siis SEKSUAALI (740) + OIKEUS (84) (mon.).

25. Sukupuolen ilmaisu

Kaikki haastateltavat olivat samaa mieltä, että termi sukupuolen ilmaisu on selkein viitto suomen kielen mukaan SUKUPUOLI (3188) + ILMAISTA (2268).

26. Sukupuoleton

Kaksi haastateltavista ehdotti termille sukupuoli-identiteetti viittomaksi SUKUPUOLI + NEUTRAALI (Kuva 26) ja näkivät tämän sopivana viittomana. Kaksi haastateltavaa ehdotti viittomaksi myös SUKUPUOLI (3188) + TYHJÄ (123). Yksi haastateltavista ehdotti viittomaksi SUKUPUOLI (3188) + PUUTTUA (1074) ja SUKUPUOLI (3188) + EI. Kaksi haastateltavista kuitenkin ajatteli, että nämä eivät ole hyviä viittomaratkaisuja, koska sukupuoli ei varsinaisesti sukupuolettomaltakaan ihmiseltä puutu, vaan sukupuolettomuudella tarkoitetaan enemmän ihmisen omaa kokemusta sukupuolestaan. SUKUPUOLI (3188) + PUUTTUA (1074) -ratkaisun ajateltiin olevan myös liian suomen kielen mukainen. Päädyimme jättämään SUKUPUOLI (3188) + PUUTTUA (1074) ja SUKUPUOLI (3188) + EI ratkaisut pois, sillä osa haastateltavista epäili viittomien merkityksen jäävän epäselväksi.

Kuva 26: NEUTRAALI-viittoma (Signwiki 2024x). Kuvaan on lisätty nuolet.

27. Sukupuolen juridinen vahvistaminen

Termiä sukupuolen juridinen vahvistaminen ehdotettiin viittottavan suomen kielen mukaisesti: SUKUPUOLI (3188) + JURIDINEN (2191) + VAHVISTAA (409). Yksi haastateltava ehdotti viittomaratkaisuksi myös SUKUPUOLI (3188) + JURIDINEN (2191) + RATIFIOIDA (2277). Yksi haastateltava ehdotti viittomaksi myös SUKUPUOLI (3188) + LAKI (730) + NÄKÖKULMA (2261) + VAHVISTAA (409).

28. Sukupuoli-identiteetti

Kaikki haastateltavat ehdottivat termille sukupuoli-identiteetti viittomaksi suomen kielen mukaista ratkaisua SUKUPUOLI (3188) + IDENTITEETTI (2249).

29. Sukupuolijoustava

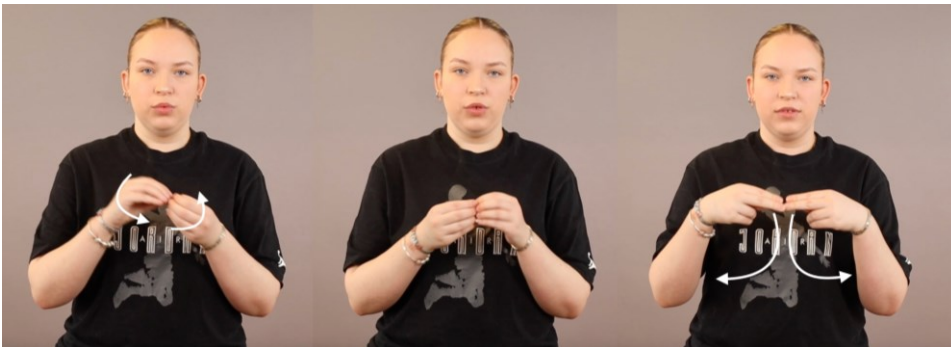
Kaikki haastateltavat ehdottivat termille sukupuolijoustava viittomaksi SUKUPUOLI + JOUSTAVA (Kuva 27).

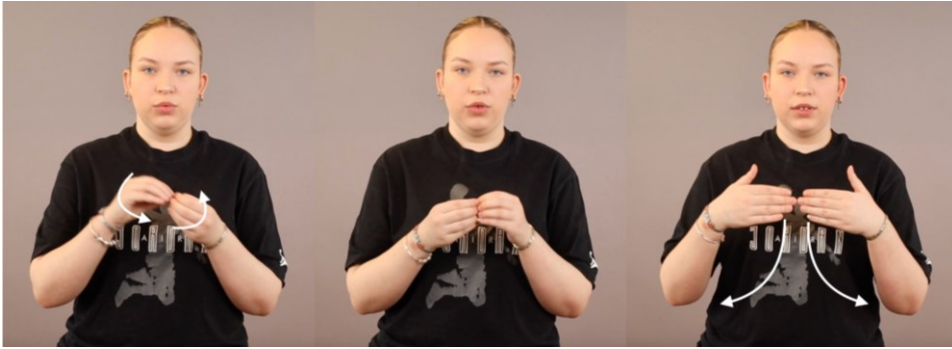
Kuva 27: SUKUPUOLIJOUSTAVA-viittoma (Signwiki 2024y). Kuvaan on lisätty nuolet.

30. Sukupuolineutraalius

Termille sukupuolineutraalius kaikki haastateltavat ehdottivat viittomaksi SUKUPUOLI + NEUTRAALI (Kuva 28). NEUTRAALI-viittomaa viitottiin kahdella eri variantilla, toinen variantti on nähtävissä kuvassa 29.

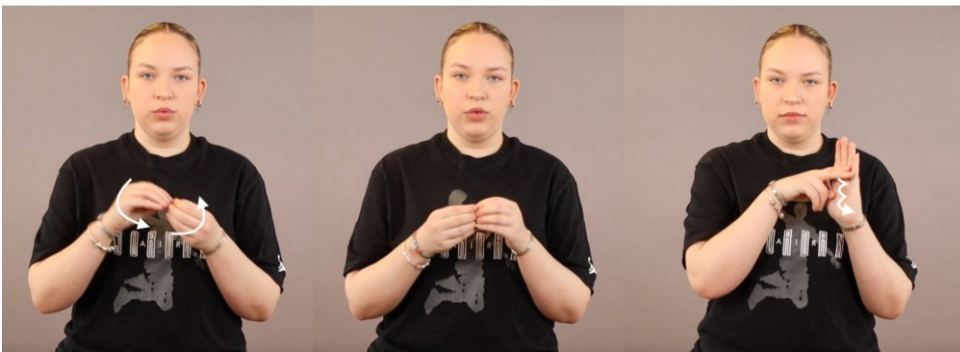
Kuva 28: SUKUPUOLINEUTRAALIUS-viittoma (Signwiki 2024z). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 29: SUKUPUOLINEUTRAALIUS-viittoma (Signwiki 2024ä). Kuvaan on lisätty nuolet.

31. Sukupuolinormatiivisuus

Suurin osa viittoi termin sukupuolinormatiivisuus SUKUPUOLI + NORMI (Kuva 30). Yksi haastateltavista ehdotti viittomaratkaisuksi SUKUPUOLI (3188) + HALLITA (2323). Kielineuvonta ajatteli SUKUPUOLI + HALLITA (2323) viittoman olevan melko vahva ilmaisu, ja näkivät SUKUPUOLI + NORMI (Kuva 30) viittoman olevan neutraalimpi ilmaisutapa.

Kuva 30: SUKUPUOLINORMATIIVISUUS-viittoma (Signwiki 2024ä). Kuvaan on lisätty nuolet.

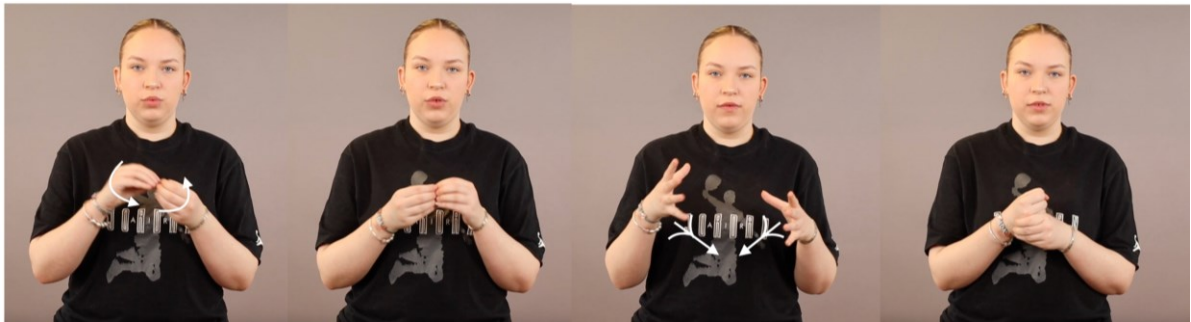
32. Sukupuoliristiriita

Kaikki haastateltavat ehdottivat termille sukupuoliristiriita viittomaksi SUKUPUOLI (3188) + RISTIRIITA (702). Yksi haastateltavista toi kuitenkin esiin, että riippuen lauseyhteydestä, sukupuoliristiriidan voi viittoja myös kuvailevammalla tavalla eikä pelkästään suoraa viittomaa käyttämällä. Hän arvioi, että suomen kielestä tuleva käännöslaina saattaa olla osasta kuuroille vieras eivätkä he välttämättä täysin ymmärrä sen merkitystä, mutta avaamalla termiä se on helpompi ymmärtää. Myös Kielineuvonnan edustajat pohtivat, että termi voi jäädä merkitykseltään epäselväksi. He pohtivat, että esimerkiksi SISÄINEN (2243) -viittoman lisääminen

ennen SUKUPUOLI (3188) + RISTIRIITA (702) -viittomia voisi olla tarpeellinen lisäys viittomaan kielen ymmärrettävyyden näkökulmasta. Kielineuvonnan edustajat kokivat, että tämä selventäisi, että sukupuoliristiriidalla tarkoitetaan nimenomaan ihmisen sisäistä tunnetta omasta sukupuolesta.

33. Sukupuolivähemmistöt

Termille sukupuolivähemmistöt ehdotettiin kahta eri vaihtoehtoa. Ensimmäinen vaihtoehto on SUKUPUOLI + VÄHEMMISTÖ (Kuva 31), jonka kaikki toivat esiin. Yksi haastateltavista ehdotti lisäksi viittomaratkaisuksi SUKUPUOLI + VÄHEMMISTÖ (Kuva 32), mutta toisella, kuvassa 32 näkyvällä VÄHEMMISTÖ-viittomalla.

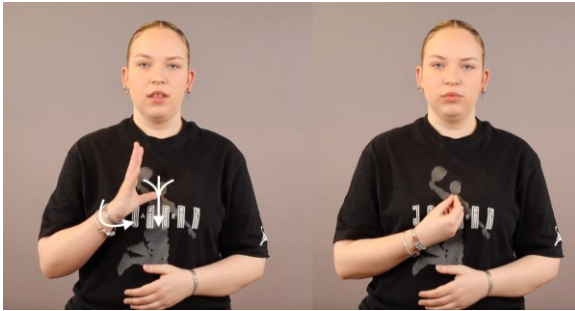
Kuva 31: SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT-viittoma (Signwiki 2024ö). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 32: SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖT-viittoma (Signwiki 2024aa). Kuvaan on lisätty nuolet.

34. Trans

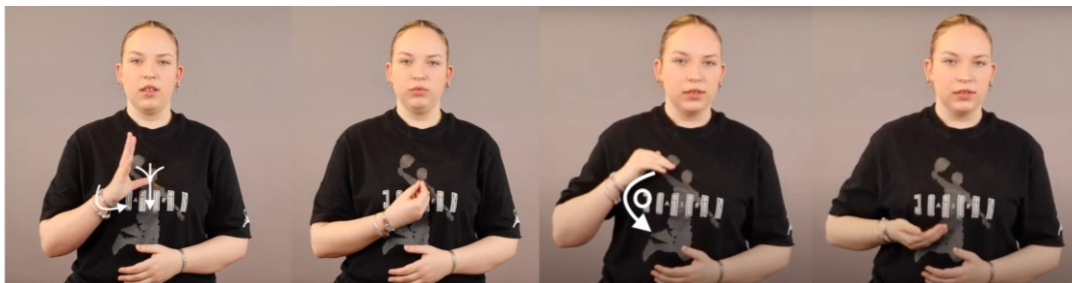
Kaikki haastateltavat ehdottivat termille trans viittomaksi amerikkalaisesta viittomakielestä lainattua TRANS-viittomaa (Kuva 33). Useampi haastateltava arvioi, että viittoma on jo vaikiintunut suomalaiseen viittomakieleen, ainakin sateenkaariyhteisön sisällä. Yksi haastateltava myös kertoi, että on nähnyt viittomavaihtoehdoksi saman TRANS-viittoman (Kuva 33), mutta kahdella sormella (etusormi ja keskisormi) viitottuna. Tässä yksi sormi viittaisi oletettavasti miessukupuoleen ja yksi sormi naissukupuoleen. Osa haastateltavista näki kuitenkin TRANS-viittoman (Kuva 33) kahdella sormella viitottuna liian poisrajaavana muita sukupuolia kuin miestä ja naista kohtaan, ja ajattelivat, että se ei siksi olisi sopiva. TRANS-viittoma (Kuva 33) viidellä sormella viitottuna nähtiin inklusiivisempänä.

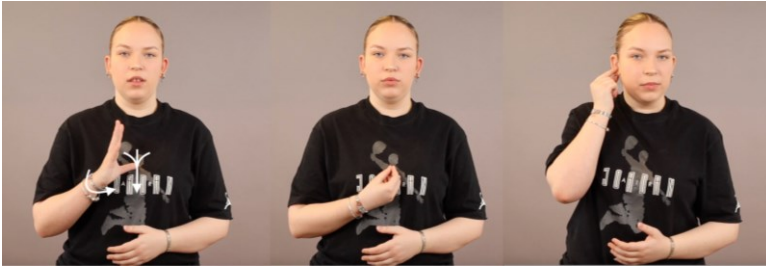
Kuva 33: TRANS-viittoma (Signwiki 2024ab). Kuvaan on lisätty nuolet.

35. Transfeminiini

Termille transfeminiini yksi haastateltava ehdotti TRANS + NAINEN (Kuva 34), tai vaihtoehtoisesti TRANS + NEITI (Kuva 35). Yksi haastateltava ehdotti vaihtoehdoksi myös TRANS + NEITI + NAINEN (Kuva 36).

Kuva 34: TRANSFEMINIINI-viittoma (Signwiki 2024ac). Kuvaan on lisätty nuolet.

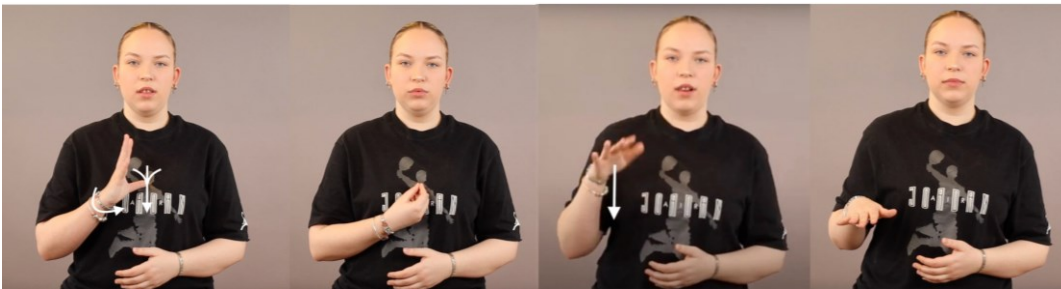
Kuva 35: TRANSFEMINIINI-viittoma (Signwiki 2024ad). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 36: TRANSFEMINIINI-viittoma (Signwiki 2024ae). Kuvaan on lisätty nuolet.

36. Translapsi

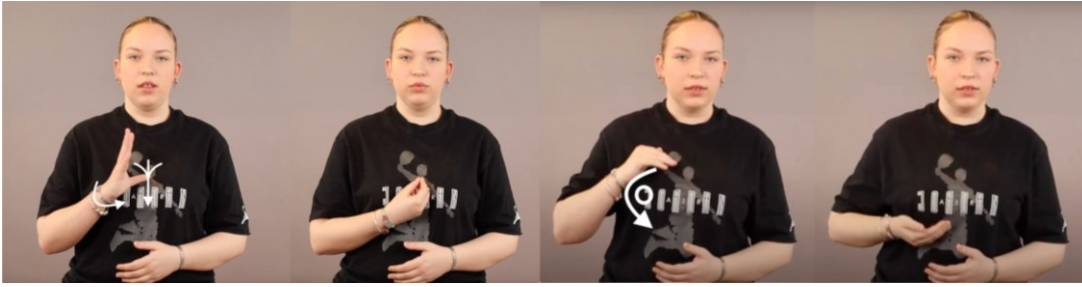
Kaikki haastateltavat ehdottivat termille translapsi viittomaa TRANS + LAPSI (Kuva 37).

Kuva 37: TRANSLAPSI-viittoma (Signwiki 2024af). Kuvaan on lisätty nuolet.

37. Transnainen

Termille transnainen kaikki ehdottivat viittomaa TRANS + NAINEN (Kuva 38).

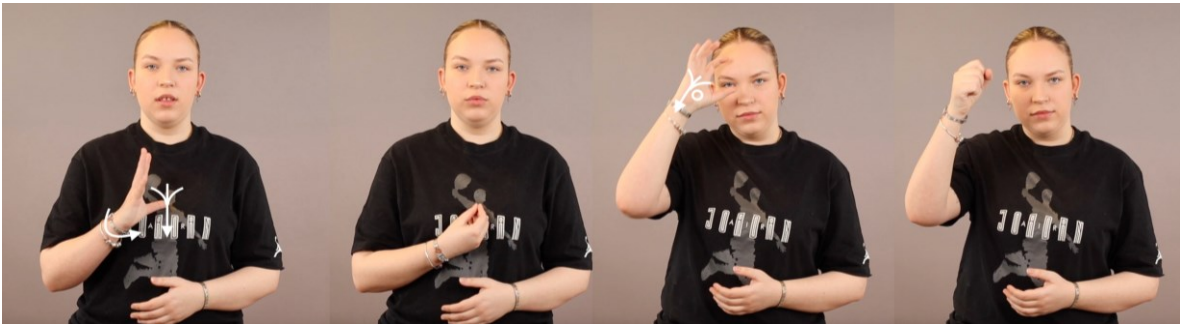

Kuva 38: TRANSNAINEN-viittoma (Signwiki 2024ag). Kuvaan on lisätty nuolet.

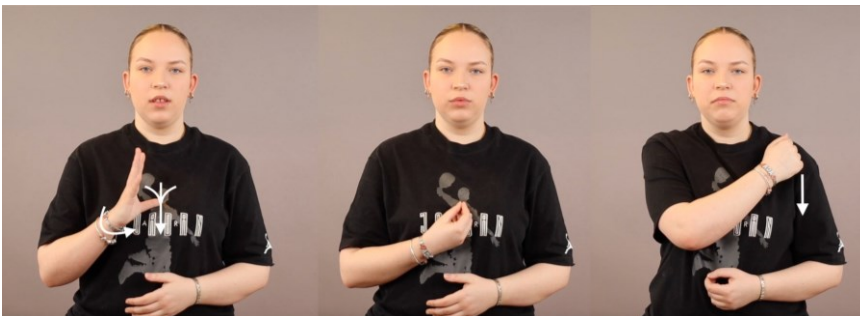
38. Transmaskuliini

Kaksi haastateltavaa ehdotti termin transmaskuliini viittomaksi TRANS + MIES (Kuva 39).

Toinen vaihtoehto oli TRANS + SETÄ (Kuva 40).

Kuva 39: TRANSMASKULIINI-viittoma (Signwiki 2024ah). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 40: TRANSMASKULIINI-viittoma (Signwiki 2024ai). Kuvaan on lisätty nuolet.

39. Transmies

Kaikki ehdottivat termille transmies viittomaa TRANS + MIES (Kuva 41). Yksi haastateltava ehdotti tämän lisäksi viittomaksi myös TRANS + SETÄ (Kuva 42). Kielineuvonnan edustajat kertoivat, että viittoma MIES (1025) on tässä yhteydessä neutraalimpi viittoma kuin SETÄ (433). SETÄ-viittomalla (433) ilmaistaan myös maskuliinista tyyliä ja ilmaisutapaa, ja siten viittomalla TRANS + SETÄ (Kuva 42) termi voidaan yhdistää mahdollisesti vahvasti maskuliinisuuteen, vaikka transmies voi ilmaista itseään myös feminiinisesti.

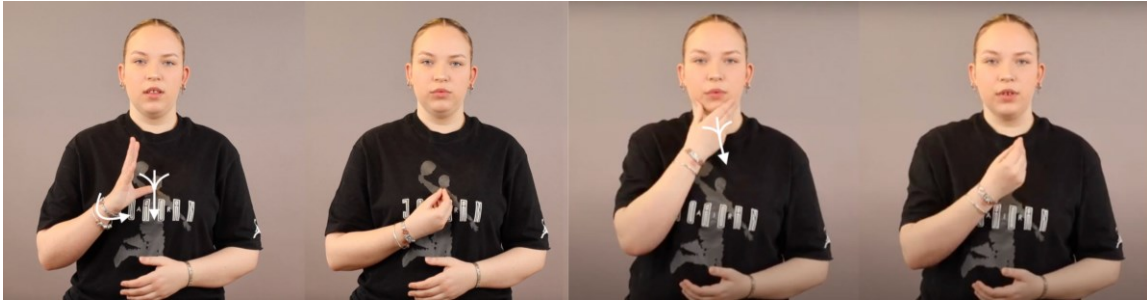
Kuva 41: TRANSMIES-viittoma (Signwiki 2024aj). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 42: TRANSMIES-viittoma (Signwiki 2024ak). Kuvaan on lisätty nuolet.

40. Transnuori

Termille transnuori kaikki haastateltavat ehdottivat viittomaa TRANS + NUORI (Kuva 43).

Kuva 43: TRANSNUORI-viittoma (Signwiki 2024a). Kuvaan on lisätty nuolet.

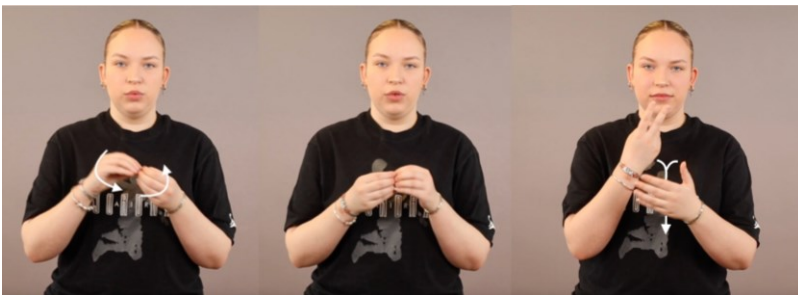
41. Unisex

Termille unisex ehdotettiin monia eri vaihtoehtoja, joista mikään ei kuitenkaan vaikuttanut olevan ylitse muiden. Ensimmäinen ratkaisu oli MOLEMMAT (788), toinen MOLEMMAT + KAKSI-YHDISTYÄ (Kuva 44), kolmas SUKUPUOLI + KAKSI-YHDISTYÄ (Kuva 45) ja neljäs vaihtoehto pelkästään KAKSI-YHDISTYÄ (Kuva 46). Kielineuvonnan edustajat arvelivat viittomien MOLEMMAT (788) ja KAKSI-YHDISTYÄ (Kuva 46) tulevan todennäköisemmin vakiintuneiksi, koska ne ovat lyhyitä ja helppo viittoa. Yhdysviittomat nähtiin tässä yhteydessä tarpeettoman hankalina tai epäselvinä.

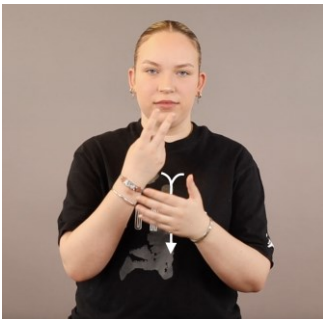
Unisex-termin kohdalla kaikissa vaihtoehtoissa nähdään joko käytettävän viittomaa MOLEMMAT (788) jossa etusormi ja keskisormi osoittavat eteenpäin, tai KAKSI-YHDISTYÄ (Kuva 46), jossa etusormi ja keskisormi yhdistyvät yhtenäiseksi. Haastateltavat eivät kuitenkaan nostaneet tässä esille sitä, että kuten TRANS-viittomassa (Kuva 33), myös tässä kahden sormen käyttö voitaisiin nähdä symboloivan kahta sukupuolta (mies ja nainen). TRANS-viittoman (Kuva 33) yhteydessä kaksisorminen viittoma nähtiin huonoksi, koska sen ei koettu kuvaavan sukupuolen moninaisuutta riittävän hyvin. Tämä nostaa esiin kysymyksen siitä, miksi kaksisormisen viittoman tulkinta vaihtelee eri yhteyksissä. Yksi selitys voisi olla, että termi unisex koetaan arkipäiväisemmäksi ja selkeämmäksi termiksi, kun taas termi trans ehkä liitetään vahvemmin esimerkiksi sukupuoli-identiteettiin, mikä tekee sen symboliikasta merkityksellisemmän. On myös hyvä muistaa, että aineistossamme oli vain kuusi haastateltavaa. Voi olla, että joku haastateltaviemme ulkopuolelta olisi voinut tulkita unisex-termille ehdotetut viittomavastineet liian poissulkeviksi muille sukupuolille kuin miehelle ja naiselle.

Kuva 44: UNISEX-viittoma (Signwiki 2024am). Kuvaan on lisätty nuolet.

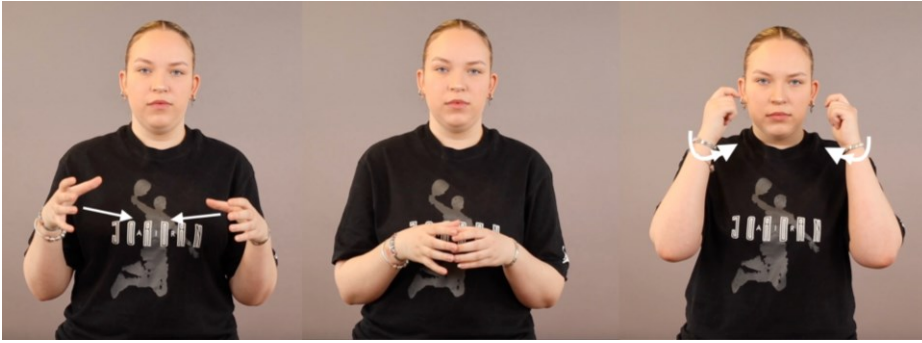
Kuva 45: UNISEX-viittoma (Signwiki 2024an). Kuvaan on lisätty nuolet.

Kuva 46: UNISEX-viittoma (Signwiki 2024ao). Kuvaan on lisätty nuolet.

42. Vähemmistöstressi

Kaikki haastateltavat ehdottivat termille vähemmistöstressi viittomaksi VÄHEMMISTÖ + STRESSI (Kuva 47).

Kuva 47: VÄHEMMISTÖSTRESSI-viittoma (Signwiki 2024ap). Kuvaan on lisätty nuolet.

4.5 Poisjätetyt termit

Alkuperäisestä 48:sta termistä lopulliseen viittomistoon valikoitui 42 termiä. Signwikissä viittomien ohessa on löydettävissä myös sananselitykset jokaisesta termistä. Kuusi termiä jätimme pois, koska niille ei joko ollut suomalaisessa viittomakielessä viittomaa, viittoman merkityksen epäiltiin jäävän epäselväksi, viittomalla oli mahdollisia negatiivisia konnotaatioita tai sama viittoma oli lisätty opinnäytetyötekoprosessimme aikana Signwikiin. Poisjääneet kuusi termiä olivat androgynia, detransitio, femme, intersukupuolisuus, sukupuolisensitiivisyys ja transitio.

1. Androgynia

Termille androgynia ei vaikuttanut olevan vakiintunutta viittomaa. Yksi haastateltavista kertoi käyttävänsä itse sanalle viittomaa SAASTE (965). Kyseinen haastateltava kertoi, että ei ole kuitenkaan nähnyt muiden käyttävän sanalle samaa viittomaa. Saman haastateltavan mielestä viittoma kuvastaa hyvin maskuliinisten ja feminiinisten piirteiden yhdistymistä tai sekoittumista. Kerroimme ehdotuksen SAASTE (965) myöhemmissä haastatteluissa, joissa viittoma nähtiin epäsopivana. Osa haastateltavista koki, että viittoma voitaisiin liittää saastaisuuteen, ja näin ollen se nähtiin mahdollisesti loukkaavana. Tästä syystä päätimme jättää viittoman pois lopullisesta viittomistosta.

2. Detransitio

Termille detransitio ei tiedetty vakiintunutta viittomaa ja myös itse termi vaikutti olevan usealle haastateltavalle outo. Detransitio tarkoittaa prosessia, jossa henkilö, joka on käynyt läpi

sukupuolen korjausprosessin tai kesken korjausprosessin, palaa kokonaan tai osittain aiempaan keholliseen tilaan (Seta 2024d). Selvitettyään termin merkityksen, kaksi haastateltavaa ehdotti tästä käytettävän viittomaa KATUA (1154). Toinen haastateltavista ehdotti KATUA-viittoman (1154) lisäksi sen perään vielä kuvailevaa viittomaa ”palata takaisin”. Eräs haastateltava näki KATUA-viittoman (1154) kuitenkin ongelmallisena, sillä detransition suorittaminen ei kaikissa tapauksissa liity katumukseen, ja voi tarkoittaa myös henkilön sukupuoli-identiteetin uudelleenmäärittelyä ilman negatiivista konnotaatiota. Täten KATUA-viittoma (1154) voisi vääristää alkuperäisen käsitteen merkitystä ja johtaa virheellisiin tulkintoihin. Näin ollen päätös jättää detransitio pois lopullisesta viittomistosta perustui siihen, että KATUA-viittoman (1154) käyttö voisi johtaa väärinymmärryksiin termin merkityksestä.

3. Femme

Kaksi haastateltavaa ehdotti termille femme lainaviittomaa ASL:stä. Viittomaa oli nähty käytettävän kahdella eri huuliolla. Kielineuvonnan edustajat kertoivat viittoman olevan vakiintunut suomalaiseen viittomakieleen, mutta että sitä tulisi käyttää varovasti. Viittoma nähtiin tiettyissä tilanteissa leimaavana ja omaavan vähän ikävän, jopa pilkkaavan sävyn. Kielineuvonnan edustajien mukaan viittomalla voidaan ilmaista esimerkiksi jonkin ihmisen ”neitimäisyyttä” negatiivisessa mielessä. Viittoman mahdollisten negatiivisten konnotaatioiden takia päätimme jättää tämän keräämättä lopulliseen aineistoon.

4. Intersukupuolisuus

Termille intersukupuolisuus kaikki haastateltavat ajattelivat viittoman VERKKO/INTEGRAATIO (2327) + SUKUPUOLI (3188) olevan hyvä viittomaratkaisu. Haastateltavat perustelivat, että tämä on hyvä viittoma, sillä intersukupuolisuudessakin mies- ja naissukupuoli ikään kuin yhdistyvät, niin INTERGRAATIO-viittoma (2327) kuvaisi hyvin tätä. SUKUPUOLI-viittoma (3188) taas tulee viittomaan suoraan suomen kielen mukaisesti. Yksi haastateltavista kertoi viittoman INTEGRAATIO (2327) olevan lainaviittoma amerikkalaisesta viittomakielistä. Päädymme kuitenkin jättämään viittoman pois lopullisesta viittomistosta, koska kyseinen termi lisättiin opinnäytetyöprosessimme aikana Signwikiin samoin tavoin viitottuna.

5. Sukupuolisensitiivisyys

Termille sukupuolisensitiivisyys yksi haastateltava ehdotti viittomaa SUKUPUOLI (3188) + HERKKÄ (95), mutta oli nähnyt tätä vain kuulevan tulkin käyttämänä. Haastateltavat epäilivät, että viittoma ei ole vakiintunut kuurojen yhteisössä ja sen merkitys saattaisi olla kuuroille epäselvä. Näiden syiden takia emme keränneet viittomaa lopulliseen viittomistoon.

6. Transitio

Kaksi haastateltavista kertoi tietävänsä termille transitio viittoman muista viittomakielistä, mutta ei ollut nähnyt tätä käytettävän suomalaisessa viittomakielessä, jonka takia emme keränneet tätä viittomaa omaan työhömmme.

5 TULOKSET

5.1 Viittomien vakiintuneisuus

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli ”Onko suomalaisessa viittomakielessä vakiintuneita viittomia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kuvaaville termeille?” Tässä luvussa esitellään tulokset kerätyn viittomiston vakiintuneisuuteen liittyen. Tuloksia tarkasteltaessa on tärkeää kuitenkin huomioida, että tutkimus perustuu kuuden henkilön haastatteluihin, joten otanta on hyvin rajallinen. Tästä syystä tulokset eivät välttämättä edusta koko sateenkaariyhteisön näkemyksiä eikä niitä voi yleistää koko kuurojen sateenkaariyhteisöä koskevaksi.

Aineistomme perusteella voidaan olettaa, että suomen kielen sateenkaarisanastolle on olemassa niin vakiintuneita kuin vakiintumattomia viittomavastineita. Noin puolelle termeistä oli viittoma, jonka kaikki tai suurin osa haastateltavista tiesivät. Noin puolelle viittomista ei joko löytynyt viittomavastinetta tai vastine oli selkeän vähemmistön, yhden tai kahden haastateltavan ehdottama. Välillä haastateltavat myös ehdottivat, kuinka he itse ilmaisivat heille vieraan termin viittoen, mutta eivät olleet nähneet viittomaa muiden käyttämänä. Näitä viittomia viitottiin suomenkielisen termin tai sen määritelmän perusteella. Toki nämäkin ehdotukset voivat olla yleisesti käytössä olevia viittomia, joita vain kyseiset haastateltavat eivät olleet itse aiemmin käyttäneet tai muualla kohdanneet.

Useamman haastateltavan esiintuomia ja näin ollen oletetusti vakiintuneempia viittomia vaikuttavaa olevan termeille, jotka ovat yleisemmin käytössä myös valtaväestön keskuudessa. Näitä olivat esimerkiksi trans, feminiinisyys, maskuliinisuus, sateenkaariperhe ja drag. Suuri osa oletetusti vakiintuneemmista viittomista viitottiin suoraan puhutun suomen kielen mukaan. Esimerkiksi termi sukupuoli-identiteetti viitottiin SUKUPUOLI + IDENTITEETTI ja sateenkaarinuori SATEENKAARI + NUORI. Aineistossa oli myös suoria lainoja, kuten viittoma TRANS (Kuva 33) amerikkalaisesta viittomakielestä.

Aineistomme perusteella voidaan päätellä, että kun sopivaa viittomaa ei ole vielä muodostunut yhteisön käyttöön, viittomakielessä on mahdollista kehittää kommunikaatiotarpeiden mukaan tilapäisiä viittomia. Jo vuonna 1985 julkaistussa Viittomakielen perusrakenne -klassikkoteoksessaan Terhi Rissanen toteaa, että viittomakielen käyttäjät voivat luoda uusia viittomia

tarpeen mukaan. Tämä luomisprosessi voi tapahtua joko spontaanisti tai suunnitellusti (Rissanen 1985, 24). Spontaanilla tavalla syntyneet viittomat eivät ole varsinaisia vakiintuneita viittomaneita, vaan enemmänkin haastateltavien ehdottamia hätäratkaisuja siitä, kuinka he itse viittoisivat kyseisen termin. Spontaanisti luodut viittomaratkaisut voivat olla hyvinkin toimivia yksittäisissä tilanteissa, mutta niiden hyväksyminen osaksi vakiintunutta viittomakieltä edellyttää laajempaa yhteisön hyväksyntää.

Olimme lähettäneet termilistan määritelmiseen haastateltaville etukäteen ennen haastatteluita ja pidimme määritelmiä esillä myös haastattelutilanteissa, mutta silti osa termeistä aiheutti selkeää hämmennystä haastateltavien keskuudessa. Tällaisia termejä olivat esimerkiksi androgynia, detransitio ja sukupuolisensitiivisyys. Näistä vieraammista termeistä haastateltavat saattoivat pyytää tarkennusta termin merkityksestä ja ehdottaa pienen pohdinnan jälkeen termille sopivaa viittomaa. Myöhemmissä haastatteluissa toimimme myös esiin vaihtoehtoja, miten aikaisemmat haastateltavat olivat viittoneet kyseisen termin, ja kysyimme haastateltavien mielipidettä näihin ehdotuksiin. Esimerkkien kautta haastateltavat saattoivat muistaa nähneensä viittoman aiemmin tai ajattelivat sen muuten olevan sopiva. Muiden haastateltavien ehdotuksiin harvoin suhtauduttiin kriittisesti; haastateltavat saattoivat kuitenkin ehdottaa jotain toista viittomavaihtoehtoa tämän lisäksi. Useampien vaihtoehtojen ilmetessä keräsimme lopulliseen viittomistoon useampia viittomia.

Tarkoituksenamme oli kerätä työhömmme vakiintuneita tai jollain tapaa vakiintumassa olevia viittomia. Suoranaisesti vakiintuneita viittomia vaikutti aineistossamme olevan loppujen lopuksi melko vähän. Emme meidän otantamme perusteella pysty varsinaisesti muutenkaan arvioimaan, onko joku viittoma varmuudella vakiintunut vai ei. Lopulliseen viittomistoon keräsimme myös uusia viittomaehdotuksia tai oletettavasti vakiintumassa olevia viittomia, koska on tärkeää, että sateenkaariyhteisön käyttämästä kielestä on dokumentoitu edes jotain vaihtoehtoja, vaikka itse viittoma ei jostain syystä vakiintuisikaan pitkäaikaisesti kieleen. Viittomakielessä viittomien vakiintuminen tapahtuu yhteisön käytön kautta, mikä usein johtaa siihen, että vakiintuminen vie aikaa ja että samalla termille on useita käytössä olevia viittomia ennen kuin yksi tai useampi niistä vakiintuu. Tämän vuoksi meistä oli perusteltua ja tarpeellista dokumentoida myös vakiintumattomia tai jopa vain yhden haastateltavan ehdottamia viittomia. Tämä on oikeastaan Signwikin tarkoituskin: mahdollistaa kielenkäyttäjille matalan kynnyksen osallistuminen kielimateriaalin tuottamiseen.

Kaikille termeille ei ollut vielä vakiintuneita viittomia, tai viittomia ollenkaan. Viittomavastineiden puuttumisen tai viittomien vakiintumattomuuden useat haastateltavat itse päättelivät johtuvan monien termien uutuudesta, ja ajattelivat näille kyllä muodostuvan viittomia tulevaisuudessa. Viittomien vakiintuneisuuteen voi vaikuttaa myös yhteisön sisäinen moninaisuus. Koska seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat kuurot muodostavat hyvin moninaisen ryhmän, saattaa keräämiemme viittomien lisäksi monille termeille olla vielä useampi viittomavariantti. Yksilöiden taustat, kokemukset, identiteetti ja viittomakielen käyttöympäristöt vaikuttavat siihen, millaisia viittomia he itse luovat ja käyttävät.

Haastattelujen perusteella voidaan myös päätellä, että kaikkien suomenkielisten termien merkitykset ja eroavuudet eivät olleet haastateltaville täysin selviä. Monet haastateltavista kertoivat nähtyään termilistan, että termit olivatkin oletettua haastavampia ja heille tuntemattomampia. Haastattelutilanteessa lisäsimme termien yhteyteen niiden suomenkieliset määritelmät ja kerroimme mahdollisuudesta pyytää meitä selittämään käsitteet suomalaisella viittomakielellä. Haastateltaville suomen kieli on kuitenkin todennäköisesti toinen kieli, jota he ei eivät mahdollisesti hallitse yhtä laajasti kuin suomalaista viittomakieltä. Pääosin vaikutti kuitenkin siltä, että haastateltavat ymmärsivät termien merkitykset ja merkityserot suomenkielisten määritelmien avulla, mutta muutaman termin kohdalla esiintyi hieman epävarmuutta.

Yksi termi, jossa epäilemme, että merkitys sekoittui toiseen termiin, oli feminiinisyyss. Feminiinisyyss-termille ehdotettiin yhdeksi viittomavariantiksi NAINEN + AATE. Termi feminiinisyyss sekoitettiin luultavasti termiin feminismi, joka viitotaan NAINEN + AATE. Termien merkitys sen sijaan aiheutti ihmetystä etenkin termien transmaskuliini, transfeminiini ja detransitio kohdalla. Yritimme selittää näitä termejä viittomakielellä, mutta voi olla, että termien merkitys jäi viittomakielisen selityksemme jälkeen epäselväksi. Nämä kyseiset termit eivät olleet itsellemmekään täysin tuttuja, emmekä täten osanneet selittää niitä kaikista selkeimmällä tavalla, varsinkaan viittomakielellä.

Haastateltavien tilanteessa esittämät ”hätäratkaisuviittomat” olivat antoisia erilaisten varianttien moninaisuuden kannalta, mutta haastavia viittomien vakiintuneisuuden analysoinnin kannalta. Tilanteessa ehdotetut viittomat olivat haastavia myös sen kannalta, että mietimme,

ovatko ne sopivia kerättäväksi lopulliseen viittomistoon, jos esimerkiksi vain yksi henkilö ehdotti viittomaa haastattelussa niin sanotusti ”hätäratkaisuna”. Päädyimme kuitenkin suurimman osan kohdalla keräämään viittomat, koska Signwikin tarkoituskin on dokumentoida yhteisön käyttämää kieltä matalalla kynnyksellä, ja koska viittomavariantit ovat olennainen osa viittomakieltä ja kielen kehitystä. Jätimme viittomia pois ainoastaan silloin, jos niihin liittyi jokin negatiivinen konnotaatio tai jos niiden poisjättäminen oli muutoin perusteltua. Poisjättämisen syistä kerromme tarkemmin Poisjätetyt viittomat -osiossa.

Totesimme viittomien vakiintuneisuuden analysoinnin vaikeaksi, mutta pystyimme tätä kuitenkin osittain analysoimaan haastateltavien kommenttien, kehonkielen, ilmeiden, epäröinnin ja varmuuden perusteella. Haastateltavista oli välillä huomattavissa tyytymättömyyttä tai epäröintiä esittämäänsä viittomavastineeseen, mikä ilmeni esimerkiksi kysyvistä ja epäröivistä ilmeistä. Viittomien ja ilmaisujen epäselvyys tuli esiin myös haastateltavien reaktioissa haastattelurungon kysymyksiin. Kun uusi dia ilmestyi, haastateltavat viittoivat tietämiänsä viittomia hyvin varmanoloisesti heti suomenkielisen termin nähtyään. Muutamien termien kohdalla he kuitenkin pysähtyivät pidemmäksi aikaa lukemaan määritelmiä, kysyivät tarkennusta termistä tai alkoivat itse tai yhdessä kokeilla eri viittomistapoja termeille. Termit, joille ei ollut viittomavastinetta, haastateltavat ehdottivat viitottavaksi joko sormittamalla tai selittämällä määritelmän, monesti hyvin kuvailevasti.

5.2 Viittomien variaatio

Toinen tutkimuskysymyksemme oli: ”Millaista variaatiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin käytetyissä viittomissa on havaittavissa?”. Aineistossamme yhdelle termille saattoi löytyä useita viittomavariantteja, yhdestä neljään kappaletta. Vain muutamalle termille kaikki haastateltavat ehdottivat ainoastaan yhtä täysin samaa viittomaa. Valtaosalle termeistä ehdotettiin useampia viittomavastineita.

Termi unisex herätti haastateltavissa runsaiten varianttiehdotuksia, sille ehdotettiin yhteensä neljää eri viittomavarianttia. Mikään varianteista ei kuitenkaan vaikuttanut olevan ylitse muiden, ja vakiintunut viittoma termille on oletettavasti vasta muotoutumassa. Sen sijaan esimerkki oletettavasti vakiintuneemmasta viittomasta oli viittoma INTERSUKUPUOLISUUS. Termille intersukupuolisuus oli haastateltavien keskuudessa havaittavissa vain yksi viittomavastine. Opinnäytetyöprosessimme aikana viittoma oli myös lisätty muiden ihmisten toimesta

Signwikiin, mikä saattaa tukea ajatusta viittoman vakiintuneisuudesta. On kuitenkin tärkeää huomioda, että Signwikin kaltaisessa avoimessa verkkosanakirjassa kuka tahansa voi lisätä sanakirjaan viittomia, eikä useinkaan ole selvää, millä perusteella viittomat on sinne valittu. Tämän takia termin lisääminen Signwikiin ei yksinään riitä todistamaan sen vakiintuneisuutta laajemmassa yhteisön käytössä.

Viittomissa oli havaittavissa myös yksilöllisiä mieltymyksiä. Haastateltavat kertoivat joidenkin viittomien kohdalla viittovansa viittoman tietyllä tavalla yksinkertaisesti siksi, että itse pitivät viittomasta ja ajattelevat sen sopivana ja kuvaavana. Opinnäytetyömme kappaleessa Kerättyjen viittomien analysointi havainnollistamme kuvien avulla aineistossamme esiintyviä viittomavariantteja esimerkiksi seuraavien viittomien kohdalla: NEUTRAALI, VANHEMMAT JA VÄHEMMISTÖ. Huomionarvoista oli etenkin termin vanhemmat kohdalla esiintyvä variaatio. Osa haastateltavista näki perinteisen VANHEMMAT-viittoman sopivana, kun taas osa ajatteli, että jotkut voivat kokea perinteisen VANHEMMAT-viittoman sateenkaariyhteisöön kuuluville vanhemmille poissulkevana ja ajatteli sukupuolineutraalina nähdyn VANHEMPI-viittoman olevan inklusiivisempi.

Aineistossamme esiintyi sateenkaarisanastolle monen termin kohdalla useampia viittomavariantteja. Tätä voi selittää useampi tekijä. Monet sateenkaariyhteisöön liittyvät käsitteet ovat uusia ja vasta kehitymässä, eikä niille ole välttämättä vielä vakiintuneita viittomia. Monen termin kohdalla on tällä hetkellä olemassa useampia viittomavariantteja, ja ajan kanssa näkee mitkä näistä vakiintuvat kieleen pitkäaikaisesti. Kuten muissa kielissä, myös suomalaisessa viittomakielessä esiintyy niin alueellista kuin yksilöllistä vaihtelua. Tiedyt viittomavariantit voivat olla yleisempiä tietyillä alueilla tai yhteisöissä, ja toiset toisessa. Näin ollen meidänkin aineistossamme on voinut korostua tietyn alueen viittomavariantit tietyille termille, kun taas toisella alueella esiintyvät variantit ovat voineet jäädä kokonaan huomioimatta.

Myös sateenkaariyhteisön sisällä eri ryhmillä voi olla omia käsityksiä ja mieltymyksiä liittyen siihen, millainen viittoma tuntuu sopivalta ja omalta. Tämä voi johtaa erilaisten viittomavarianttien kehitykseen saman käsitteen ympärille. Suomalainen viittomakieli on myös luonnoltaan visuaalisesti rikas ja joustava kieli, jossa usein sama asia voidaan ilmaista monella eri tavalla. Tästä johtuen kielen käyttäjät voivat keksiä uusia viittomia tai muokata olemassa olevia viittomia heille sopivammaksi tai ergonomisemmaksi. Tämä on yleistä etenkin termeissä,

joille ei ole aiemmin ollut paljon vakiintunutta viittomistoa. Kun uusia viittomia tuodaan viittomakieleen, kielen käyttäjät saavat kokeilla erilaisia viittomia ja tunnustella, mikä toimii viestinnällisesti parhaiten ja mistä saa positiivista palautetta muilta kielen käyttäjiltä. Tällainen kokeilu voi johtaa useiden varianttien ehdottamiseen, kunnes yhteisö mahdollisesti vakiinnuttaa jonkin tietyn viittoman käyttöön.

Kokonaisuudessaan havaitut viittomavariantit seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvien termien kohdalla osoittavat, että suomalaisessa viittomakielessä sateenkaarisanojen vakiintuminen on todennäköisesti vielä käynnissä ja kielenkäyttäjät parhaillaan luovat ja muokkaavat ilmaisutapojaan tälle sanastolle. Varianttien moninaisuus näyttäisi selittyvän osittain käsitteiden uutuudella sekä yhteisön kokeiluilla löytää viestinnällisesti toimivia viittomia.

6 POHDINTA

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset olivat: (1) Onko suomalaisessa viittomakielessä vakiintuneita viittomia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kuvaaville termeille? (2) Millaista variaatiota seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin käytetyissä viittomissa on havaittavissa? Haastattelujen kautta kerätyn aineiston perusteella koostettiin viittomakielinen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kuvaavia termejä sisältävä sanasto.

Onnistuimme saavuttamaan päätavoittemme eli kartoittamaan sateenkaaritermeille viittomavastineita suomalaisella viittomakielellä. Kaikille termeille ei löytynyt vastinetta, tai ne jätettiin muusta syystä pois lopullisesta viittomistosta. Haastattelujen ja aineistonkeruun aikana kävi ilmi, että useille termeille ei oletettavasti ole vielä vakiintuneita viittomia, mutta niille löytyi useita vaihtoehtoisia viittomavariantteja. Tämä viittomavarianttien moninaisuus oli vaikkakin odotettu myös haastava tekijä analysoidessamme aineistoa. Varianttien moninaisuus tarjosi kuitenkin mahdollisuuden dokumentoida yhteisön kielen rikkautta ja viittomien erilaisia käyttötapoja. Koska emme voineet arvioida tai valita, mitkä viittomat olisivat "oikeita" tai suosituimpia, valitsimme kehittämistyöhömme lähestymistavan, joka perustuu objektiivisuuteen ja yhteisön kielen ja sen kehityksen kunnioittamiseen. Tämä lähestymistapa korostaa yhteisön omaa asiantuntemusta ja varmistaa, että viittomien valinnassa huomioidaan yhteisön omat käsitykset ja käyttötavat.

Vaikka haastateltavat olivat seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöjen jäseniä, he eivät kuitenkaan välttämättä edustaneet kattavasti yhteisön kaikkia osia ja heitä oli määrällisesti vain kuusi henkilöä. Tämän vuoksi opinnäytetyömme perusteella ei voi tehdä laajoja johtopäätöksiä viittomakielisten sateenkaarisanojen käytöstä koko yhteisössä. Jatkossa olisi hyödyllistä kerätä haastateltavista laajempi otos, jossa edustetaan eri ikäryhmiä, maantieteellisiä alueita ja kuurojen yhteisöjen moninaisuutta. Viittomakielissä on usein alueellista variaatioita, kuten murteita. Eri alueilla voi olla omia tapoja viittoa samoja termejä, ja tämä monimuotoisuus pätee myös seksuaalisuuden ja sukupuolen käsitteisiin. Viittomakieli ei ole yhtenäinen kaikkialla, ja tämä näkyy erityisesti herkästi muuttuvissa ja keskustelua herättävissä aiheissa, kuten sukupuoli- ja seksuaali-identiteeteissä. Täten laajempi otos haastateltavista mahdollistaisi kattavamman ymmärryksen viittomakielisistä sateenkaarisanoista ja niiden käytöstä eri alueilla.

Kuulevina valtaväestön edustajina halusimme käyttää mahdollisimman vähän valtaa opinnäytetyötä tehdessämme, mutta pakostakin jouduimme sitä hieman käyttämään. Vallankäyttö näkyi erityisesti esimerkiksi sanaston valinnassa. Vaikka sanasto valittiin pitkälti Setan sateenkaarisanan perusteella, me teimme lopullisen päätöksen siitä, mille termeille lähdimme keräämään viittomavastineita, ja mitkä termit jätimme syystä tai toisesta pois. Eniten vallankäyttöä ilmeni kerättyjen viittomien analysoinnissa. Vaikka emme varsinaisesti arvioineet termien ”oikeellisuutta”, tietyin perustein jätimme kuitenkin muutamia ehdotettuja viittomavastineita pois lopullisesta sanastosta. Valitsemamme poisjätöt ovat kuitenkin perusteltuja, ja ne on selitetty auki opinnäytetyössä.

Päädyimme termejä valitessamme jättämään termilistasta pois tutumpia termejä, kuten homo, lesbo ja biseksuaalisuus. Teimme valinnan siksi, että näille löytyi jo viittomavastineet joko Signwikistä tai muista viittomakielen verkkosanakirjoista. Opinnäytetyötä tehdessämme aloimme kuitenkin pohtia, oliko tämä oikea valinta, koska tarkoituksenamme oli dokumentoida paitsi dokumentoimattomia myös ajankohtaisia termejä. On mahdollista, että haastatteluissa näille termeille olisi tullut esiin erilaisia viittomavastineita kuin mitä verkkosanakirjoissa tällä hetkellä on dokumentoituna.

Opinnäytetyöprosessin aikana meillä nousi esiin myös muutamia eettisiä kysymyksiä omasta toiminnastamme. Haastatteluja järjestäessämme tavoitteenamme oli järjestää haastattelut ryhmähaastatteluna, jotta haastatteluissa syntyisi haastateltavien kesken mahdollisimman paljon luonnollista keskustelua termeihin liittyen. Lopulta onnistuimme kuitenkin järjestämään vain yhden kahden ihmisen parihaastattelun, ja loput neljä haastattelua järjestimme yksilöhaastatteluina. Luodaksemme enemmän luonnollista keskustelua ja näin ollen luonnollista termien käyttöä myös yksilöhaastatteluihin, päädyimme välillä tuomaan esiin yksilöhaastatteluissa aikaisemmissa haastatteluissa ilmenneitä viittomia, ja kysyimme kyseisen haastateltavan mielipidettä näihin. Tätä teimme erityisesti silloin, kun haastateltavalla itsellään ei ollut mitään ehdotusta termin viittomavastineeksi. Välittämiemme ehdotusten kautta haastateltavat monesti muistivatkin joko nähneensä viittoman, tai ajattelivat sen muuten olevan sopiva. Haastateltava ei kuitenkaan olisi luultavasti itse ehdottanut näissä tilanteissa kyseiselle termille mitään viittomaa, mikä saattoi osaltaan vääristää käsitystämme termin vakiintuneisuudesta. Haastattelu ei näin ollen ollut alkupään haastateltaville myöskään tasapuolinen, sillä heiltä emme kysynyt mielipidettä muiden ehdottamista viittomista.

Jäimme miettimään myös valitsemaamme haastattelujen toteutustapaa. Haastattelutilanteessa liitimme termien yhteyteen niiden suomenkieliset määritelmät ja ilmoitimme osallistujille mahdollisuudesta pyytää meiltä termien selitystä suomalaisella viittomakielellä. Termit olisi kuitenkin voinut olla tarpeen alun alkaen selittää viittomakielellä, suomalainen viittomakieli on kuitenkin oletetusti ollut haastateltaviemme äidinkieli. Suomen kielen osaaminen vaihtelee huomattavasti kuurojen keskuudessa. Selittämällä termit jo alun perin viittomakielellä olisi voitu varmistua siitä, että termit ymmärretään suuremmalla todennäköisyydellä oikein. Tämä olisi ollut luultavasti tehokkaampaa kuin luottaa pelkästään suomenkielisiin määritelmiin. Suomen kielellä kirjoitetut määritelmät olisivat voineet olla esillä haastatteluissa lähinnä ymmärryksen tueksi.

On hyvä muistaa, että koska käytimme aineistonkeruussa ainoana menetelmänä haastattelua, jo tämä yksinään rajoittaa työn luotettavuutta. Haastattelujen lisäksi olisi voinut esimerkiksi tarkkailla eri viittomakielisissä tilaisuuksissa viittomien käyttöä, ja nähdä kieltä sen luonnollisessa ympäristössään ja tehdä esimerkiksi jonkinlaisen mielipidekyselyn keräämistämme viittomista. Toisaalta haastatteluiden avulla voi tulla esille enemmän syvällistä tietoa mikä rikastuttaa aineistoa, mutta mitä esimerkiksi observointi ei tavoittaisi. Haastattelu antaa mahdollisuuden kysyä tarkentavia kysymyksiä sekä tuoda esille erilaisia näkökulmia. Työn luotettavuuden parantamiseksi olisi kuitenkin ollut hyödyllistä käyttää myös muita aineistonkeruumenetelmiä.

Työn tuloksia voi hyödyntää esimerkiksi viittomakielen sanakirjojen kehittämisessä ja opetuksessa. Sanastoa voivat hyödyntää myös esimerkiksi viittomakielen tulkit sateenkaarisanaston kartoittamisessa. Signwiki järjestää säännöllisesti työpajoja eri teemoista, jossa mahdollisesti keräämäämme viittomistoa voidaan hyödyntää opetustarkoituksessa. Keräämämme aineisto voi mahdollisesti toimia osana suomalaisen viittomakielen jatkokehitykselle sateenkaarisanaston osalta, ja auttaa niin viittomakielen käyttäjiä, opiskelijoita ja opettajia ymmärtämään näiden termien moninaisuutta. Aineisto tarjoaa lisäksi työkaluja sateenkaarisanojen viittomien vakiinnuttamiseen tulevaisuudessa.

Opinnäytetyöprosessimme aikana nousi esiin muutamia ideoita, jotka voisivat toimia mahdollisina kehittämistyöaiheina tai -näkökulmina tuleville opinnäytetöiden tekijöille. Yksi jatkokehitysidea olisi kerätä ja dokumentoida ne termit, joita emme ole vielä sisällyttäneet opinnäytetyöhömmme. Jouduimme työssämme rajaamaan käsiteltävää sanastoa sen laajuuden vuoksi, ja moni termi jäi vielä keräämättä. Suomalaisen viittomakielen verkkosanakirjoista puuttuu edel-

leen paljon tärkeitä ja ajankohtaisia sateenkaaritermejä, jonka vuoksi poisjääneiden termien kerääminen ja viittomavastineiden dokumentointi olisi merkittävää. Myös alueellisten erojen tutkiminen voisi olla hyödyllistä. Viittomat voivat vaihdella eri alueilla riippuen siitä, kuinka nämä termit ymmärretään ja koetaan paikallisessa yhteisössä. Tämän työn jatkaminen voisi siis paitsi syventää ymmärrystämme, myös edistää viittomakielen yhteisön omaa kielenkehitystä ja moninaisuuden arvostusta. Tulevaisuudessa voisi olla myös hyödyllistä tarkastella systemaatisemmin, miten visuaalinen symboliikka – kuten kaksisormisten viittomien käyttö seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvissä viittomissa – koetaan eri yhteyksissä, ja miten nämä tulkinnat vaihtelevat riippuen viittoman semanttisesta ja kulttuurisesta taustasta. Tällainen tutkimus voisi tarjota syvempää ymmärrystä siitä, miten inklusiivisuutta voidaan edistää viittomakielessä.

LÄHTEET

- Aunola, Ulla (toim.) & Haaksilahti, Tiina & Laatikainen, Sari & Raino, Päivi & Salonsaari, Maria-Elisa 2012. Viiton ja ohjaan. Helsinki: Opetushallitus.
- Bayley, Robert & Schembri, Adam C. & Ceil, Lucas 2015. Variation and change in sign language. Teoksessa Ceil Lucas & Adam Schembri (toim.), Sociolinguistics and Deaf Communities. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bayley, Robert & Lucas, Ceil 2010. Variation in American Sign Language. Teoksessa Diane Brentari (toim.) Sign Languages, Cambridge: Cambridge University Press, 451.
- Christensen, Emmi 2013. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin liittyvää viittomistoa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 19.9.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013120920570>
- Hoyer, Karin 2010. Viittomakielten sanakirjatyö: kielen dokumentoinnin, kuvauksen ja standardisoinnin polttopisteessä. Teoksessa Tommi Jantunen (toim.) Näkökulmia viittomaan ja viittomistoon. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 115–137.
- Hyvärinen, Matti & Suoninen, Eero & Vuori, Jaana 2024. Haastattelut. Tietoarkisto. Viitattu 15.11.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-aineistot/haastattelut/>
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Jumpponen, Silja & Kivikari, Taika & Saarinen, Mika 2023. Setan ja SMOKin sateenkaarisanastojen määritelmien kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Tulkki (AMK). Opinnäytetyö. Viitattu 19.9.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202304246043>
- Karlsson, Fred 2008. Yleinen kielitiede. Helsinki: Gaudeamus.
- Karlsson, Fred 2017. Suomen kielet 1917–2017. Turku: Lingsoft Oy. Viitattu 4.12.2024. <https://www.epressi.com/media/userfiles/46601/1511971007/kirja-karlsson-fred-suomen-kielet-1917-2017-lingsoft-2017.pdf>

- Kronqvist, Antti 2018. Kuukausiviittomien foneettinen ja leksikaalinen variaatio suomalaisessa viittomakielessä. Jyväskylän yliopisto. Suomalainen viittomakieli. Maisterintutkielma. Viitattu 20.10.2024. [file:///C:/Users/anett/Downloads/URN_NBN_fi_jyu-201808293948%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/anett/Downloads/URN_NBN_fi_jyu-201808293948%20(2).pdf)
- Kuitunen, Esmeray 2012. Seta ry:n verkossa olevien esittelytekstien kääntäminen suomalaiselle viittomakielelle. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 19.9.2024. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201205208921>
- Kuula-Luumi, Arja 2018. Turvaa tutkittavan anonymiteetti! Vastuullinen tiede. Viitattu 4.12.2024. <https://vastuullinentiede.fi/fi/jatkokaytto/turvaa-tutkittavan-anonymiteetti>
- Kuurojen liitto 2024a. Artikkelin 1143. Rakastua. Suvi: Suomen viittomakielten verkkosanakirja. Viitattu 3.12.2023. https://suvi.viittomat.net/wordsearch.php?a_id=1143&word_search=rakastua
- Kuurojen liitto 2024b. Artikkelin 4978. Feminismi. Suvi: Suomen viittomakielten verkkosanakirja. Viitattu 3.12.2024. https://suvi.viittomat.net/wordsearch.php?a_id=4978&word_search=feminismi&offset=0&sssf=0&mpw=1
- Kuurojen liitto 2024c. Viittomakieliset. Viitattu 3.12.2024. <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/>
- Kuurojen liitto 2024d. Sanakirjatyö. Viitattu 3.12.2024. <https://kuurojenliitto.fi/sanakirjatyo/>
- Kuurojen museo 2024. Sanakirjatyön merkitys viittomakielille ja viittomakielisille. Kieli kuvissa – kuvia viittomakielen sanakirjoista. Viitattu 7.11.2024 osoitteesta http://www.tkm.fi/kuurojenmuseo/kiku/kiku_6_fi.htm
- Lappalainen Niina ja Mäntylä Päivi 2016. Kurkistus korpuksiin ja kieltoilmauksiin. Tutustumispaketti korpusten hyödyntämiseen viittomakieli äidinkielenä -opetuksessa. Helsinki: Kuurojen liitto ry. Viitattu 27.11.2024. https://viittomakielinenkirjasto.fi/wp-content/uploads/sites/2/2019/11/Kurkistus_korpuksiin_ja_kiertoilmauksiin_v100223.pdf
- Malm, Anja & Östman, Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 9–32.

- Michaels, Paul 2008. The Cultural and Linguistic Study of Gay Sign Variation in the Deaf Gay Community. Durham University: Department of Languages. Viitattu 20.11.2023. Luetta-
vissa osoitteessa:
https://www.academia.edu/41158991/The_Cultural_and_Linguistic_Study_of_Gay_Sign_Variation_in_the_Deaf_Gay_Community
- Nuolijärvi, Pirkko 2006. Ensikieli ja sillanrakentajat. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä: Viittomakielen kääntämisen ja tulkkauksen teoriaa sekä käytäntöä. Helsinki: Finn Lectura.
- Nuolijärvi, Pirkko 2017. Kielipolitiikan analyysia viittomakielten näkökulmasta. Virittäjä, Kotikielen seuran aikakauslehti. Volume 121, numero 4, 2017, 600. Viitattu 27.11.2023.
<https://doi.org/10.23982/vir.63272>
- Ojutkangas, Krista & Larjavaara, Merja & Miestamo, Matti & Ylikoski, Jukka 2016. Johdatus kielitieteeseen. 5. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Rissanen, Terhi 1985. Viittomakielen perusrakenne. 12. painos. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Runder, William & Butkowsky, Rochelle 1981. Signs used in the Deaf Gay Community. Artikkeliteoksessa Sign Language Studies numero 30, kevät 1981. Maryland: Linstok Press.
- Räsänen, Matti 2019. Viittomakieliin uusi kielineuvonnan palvelu. Viitattu 8.11.2024.
https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/ajankohtaista_kielipolitiikasta/viittomakieliin_uusi_kielineuvonnan_palvelu.31515.news
- Sanastokeskus 2024. Mitä terminologinen sanastotyö on ja mihin sitä tarvitaan? Viitattu 2.12.2024.
https://sanastokeskus.fi/tsk/fi/mit%C3%A4_terminologinen_sanastoty%C3%B6_on_ja_mihin_sit%C3%A4_tarvitaan-8.html
- Schmitz, Jona 2021. Deaf-Queer Signing in Process: A Qualitative Sociolinguistic Study of "Queering Deafhood," "Deafing Queerhood," and "Queer Sign Language Style". Sign Language Studies. Volume 22, Number 1, Fall 2021, 42-74. Viitattu 28.11.2023. <https://muse-jhu-edu.ruka.humak.edu:2443/pub/18/article/837519/pdf>
- Seta 2023a. Tuhannet vetoavat puolueisiin sateenkaari-ihmisten ihmisarvon kunnioittamiseksi. Viitattu 28.11.2023. <https://www.stinfo.fi/tiedote/69968747/tuhannet-vetoavat-puolueisiin-sateenkaari-ihmisten-ihmisarvon-kunnioittamiseksi?publisherId=69817783>

- Seta 2023b. Järjestö. Viitattu 28.11.2023. <https://seta.fi/jarjesto/>
- Seta 2024a. Sateenkaarisanasto. Viitattu 02.12.2024. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Seta 2024b. Sateenkaarisanasto. Viitattu 02.12.2024. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Seta 2024c. Sateenkaarisanasto. Viitattu 02.12.2024. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Seta 2024d. Sateenkaarisanasto. Viitattu 02.12.2024. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Seta 2024e. Sukupuolen moninaisuus. Viitattu 3.12.2023. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/>
- Seta 2024f. Sateenkaarisanasto. Viitattu 4.12.2024. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>
- Signwiki Suomi 2024a. Tietoa Signwikistä. Viitattu 27.11.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php/SignWiki:Tietoa_SignWikist%C3%A4
- Signwiki Suomi 2024b. Tietoa Signwikistä. Viitattu 27.11.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php/SignWiki:Tietoa_SignWikist%C3%A4
- Signwiki 2024a. Apilaperhe. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Apilaperhe>
- Signwiki 2024b. Demiseksuaali. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Demiseksuaali>
- Signwiki 2024c. Drag. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Drag>
- Signwiki 2024d. Drag. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Drag>
- Signwiki 2024e. Drag king. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php/Drag_king
- Signwiki 2024f. Drag king. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php/Drag_king
- Signwiki 2024g. Drag queen. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php/Drag_queen

- Signwiki 2024h. Drag queen. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php/Drag_queen
- Signwiki 2024i. Hetero-oletus. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Hetero-oletus>
- Signwiki 2024j. Kumppanuusperhe. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Kumppanuusperhe>
- Signwiki 2024k. Kumppanuusvanhemmuus. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Kumppanuusvanhemmuus>
- Signwiki 2024l. Kumppanuusvanhemmuus. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Kumppanuusvanhemmuus>
- Signwiki 2024m. Kehodysforia. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Kehodysforia>
- Signwiki 2024n. Monogamia. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Monogamia>
- Signwiki 2024o. Polyamoria. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Polyamoria>
- Signwiki 2024p. Polyseksuaalisuus. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Polyseksuaalisuus>
- Signwiki 2024q. Sateenkaariperhe. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php?title=Sateenkaariperhe&mobileaction=toggle_view_desktop
- Signwiki 2024r. Sateenkaariperhe. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php?title=Sateenkaariperhe&mobileaction=toggle_view_desktop
- Signwiki 2024s. Sateenkaariperhe. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php?title=Sateenkaariperhe&mobileaction=toggle_view_desktop

- Signwiki 2024t. Sateenkaarilapsi. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sateenkaarilapsi>
- Signwiki 2024u. Sateenkaarinuori. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sateenkaarinuori>
- Signwiki 2024v. Sateenkaariseniori. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sateenkaariseniori>
- Signwiki 2024w. Sateenkaari-ihminen. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sateenkaari-ihminen>
- Signwiki 2024x. Sukupuoleton. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sukupuoleton>
- Signwiki 2024y. Sukupuolijoustava. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sukupuolijoustava>
- Signwiki 2024z. Sukupuolineutraalius. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sukupuolineutraalius>
- Signwiki 2024å. Sukupuolineutraalius. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sukupuolineutraalius>
- Signwiki 2024ä. Sukupuolinormatiivisuus. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sukupuolinormatiivisuus>
- Signwiki 2024ö. Sukupuolivähemmistöt. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sukupuolivähemmistöt>
- Signwiki 2024aa. Sukupuolivähemmistöt. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Sukupuolivähemmistöt>
- Signwiki 2024ab. Trans. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Trans>
- Signwiki 2024ac. Transfeminiini. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transfeminiini>

- Signwiki 2024ad. Transfeminiini. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transfeminiini>
- Signwiki 2024ae. Transfeminiini. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transfeminiini>
- Signwiki 2024af. Translapsi. Viitattu 3.12.2024. https://finsl.signwiki.org/index.php?title=Translapsi&mobileaction=toggle_view_desktop
- Signwiki 2024ag. Transnainen. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transnainen>
- Signwiki 2024ah. Transmaskuliini. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transmaskuliini>
- Signwiki 2024ai. Transmaskuliini. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transmaskuliini>
- Signwiki 2024aj. Transmies. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transmies>
- Signwiki 2024ak. Transmies. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transmies>
- Signwiki 2024al. Transnuori. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Transnuori>
- Signwiki 2024am. Unisex. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Unisex>
- Signwiki 2024an. Unisex. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Unisex>
- Signwiki 2024ao. Unisex. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Unisex>
- Signwiki 2024ap. Vähemmistöstressi. Viitattu 3.12.2024. <https://finsl.signwiki.org/index.php/Vähemmistöstressi>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2024. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Viitattu 3.12.2024. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Suomalaisen viittomakielen perussanakirja 1998. Helsinki: Kuurojen Liitto ry, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma 2010. Kotimaisten kielientutkimuskeskuksen julkaisuja 158. Kuurojen liitto. Vantaa: Multiprint. Viitattu 7.11.2024. https://scripta.kotus.fi/www/verkkajulkaisut/julk15/Viittomakielten_kielipoliittinen_ohjelma.pdf

Suvi 2023. Info ja palaute. Viitattu 28.11.2023. <https://suvi.viittomat.net/info.php>

Takkinen, Ritva 2000. Viittomakielisten lasten kielenomaksuminen. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 120.

Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024. Pieni sateenkaarisanao. Viitattu 3.12.2024. <https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle/pieni-sateenkaarisanao>

Tietosuojavaltuutetun toimisto 2024. Pseudonymisoidut ja anonymisoidut tiedot. Viitattu 4.12.2024. <https://tietosuoja.fi/pseudonymisointi-anonymisointi>

Tieteen termipankki 2024a. Konnotaatio. Viitattu 2.12.2024. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:konnotaatio>

Tieteen termipankki 2024b. Sanastotyö. Viitattu 2.12.2024. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/K%C3%A4%C3%A4nn%C3%B6stiede:sanastoty%C3%B6>

Tieteen termipankki 2024c. Variaatio. Viitattu 2.12.2024. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:variaatio>

Woodward, James 1979. Signs Signs of Sexual Behavior: An Introduction to Some Sex-Related Vocabulary in American Sign Language. Terrance J.; 1 edition.

LIITTEET

LIITE 1. Haastattelukutsu ja haastatteluvideo

ETSITÄÄN KUUROJA SATEENKAARIVÄHEMMISTÖÖN KUULUVIA HENKILÖITÄ
HAASTATTELUUN opinnäytetyötä varten!

Olemme tulkkiopiskelijat Iris Jaakkola & Anette Heikkilä Humakista Helsingistä. Teemme opinnäytetyötämme yhteistyössä Signwikin kanssa. Teemme sanastokeruutyön liittyen sateenkaarisanaanastoon, jonka tarkoituksena on selvittää viittomavastineita sateenkaarisanoille ja lopuksi lisätä viittomat Signwikiin. Selvitämme termejä haastatteluiden avulla.

Haemme haastateltaviksi erityisesti henkilöitä, jotka kuuluvat itse sateenkaarivähemmistöön ja ovat natiiveja viittomakielisiä.

Tavoitteena olisi toteuttaa haastattelut helmikuun 2024 aikana.

Jos olet kiinnostunut osallistumaan haastatteluun, voit kommentoida kiinnostuksesi joko tämän videon kommentteihin tai laittaa meille yksityisviestiä kirjoitettuna tai viitottuna (yhteystiedot alla).

Kiitos, jos osallistut haastatteluun!

Yhteystiedot:

Iris Jaakkola & Anette Heikkilä

Facebook-viesti tai sähköposti: iiris.jaakkola@humak.fi, anette.heikkila@humak.fi

Haastatteluvideo viittomakielellä:

<https://youtu.be/k4fJEocBCIs?feature=shared>

LIITE 2. Termit ja määritelmät (haastattelussa käytetyt)

Sanastossa esitetyt määritelmät perustuvat osittain Setan sateenkaarisanastoon (Seta 2024), mutta niitä on muokattu opinnäytetyötä varten.

1. Aromanttisuus

Aromanttisuudella tarkoitetaan romanttista suuntautumista, jossa henkilö ei tunne lainkaan tai tuntee hyvin vähän romanttista vetovoimaa minkään sukupuolen edustajaa kohtaan.

2. Androgynia

Androgynialla tarkoitetaan feminiinisten ja maskuliinisten piirteiden ja ominaisuuksien yhdistymistä samassa henkilössä. Androgynialla voidaan tarkoittaa myös tyyliä, jossa yhdistellään feminiinisyyttä ja maskuliinisuutta esimerkiksi pukeutumisessa. Joidenkin henkilöiden sukupuoli-identiteetti voi olla androgyyni.

3. Detransitio

Detransitio tarkoittaa prosessia, jossa henkilö, joka on käynyt läpi sukupuolen korjausprosessin tai kesken prosessin, palaa kokonaan tai osittain aiempaan keholliseen tilaan tai alkaa elää syntymässä määritellyn sukupuolen mukaisissa sosiaalisissa rooleissa.

4. Transitio

Transitio tarkoittaa siirtymää syntymässä määritellystä sukupuolesta kohti henkilön kokemaa omaa sukupuolta. Yksilön tilanteesta riippuen transitiioon voi liittyä sosiaalisia, psykologisia ja kehollisia muutoksia sekä erilaisia haasteita. Jokainen transitio on ainutlaatuinen ja henkilökohtainen kokemus.

5. Feminiinisyys

Feminiinisyys ei ole yksi selvärajainen tai yhtenäinen piirre vaan useiden ulkoiseen olemukseen, käytökseen ja luonteeseen liittyvien piirteiden joukko. Feminiinisyys on usein kulttuuri-kohtaista. Se voi olla sisäsyntyistä tai ympäristöstä omaksuttu malli. Valtavirtakulttuurissa feminiiniseksi ajatellaan usein naisellisuuteen tai naiseuteen liittyviä asioita.

6. Maskuliinisuus

Maskuliinisuus ei ole yksi selvärajainen tai yhtenäinen piirre vaan useiden ulkoiseen olemukseen, käytökseen ja luonteeseen liittyvien piirteiden joukko. Maskuliinisuus on usein kulttuurikohtaista. Se voi olla sisäsyntyistä tai ympäristöstä omaksuttu malli. Valtavirtakulttuurissa maskuliiniseksi ajatellaan usein miehisyyteen tai mieheyteen liittyviä asioita.

7. Intersukupuolisuus

Intersukupuolisuus viittaa erilaisiin luonnollisiin variaatioihin, joissa kehon synnynäiset sukupuolielimet, kromosomit tai hormonitoiminta eivät vastaa selkeästi nais- tai miestyypillisiä piirteitä. Osa voi kokea intersukupuolisuuden myös sukupuoli-identiteetiksi, kun taas toiset käyttävät termiä pääasiassa kuvaamaan kehonpiirteitään.

8. Sukupuolen ilmaisu

Sukupuolen ilmaisu viittaa erilaisiin tapoihin, joilla yksilö viestii sukupuoltaan kulttuurisamme sukupuolittuneilla tavoilla. Sukupuolen ilmaisu kattaa kaikki yksilön toiminnot ja käyttäytymisen, jolla hän tuo esiin itselleen ja muille olevansa nainen, mies tai jokin muu sukupuoli. Näihin ilmaisun muotoihin kuuluvat esimerkiksi vaatetus, ulkonäkö, puhetyyli, eleet ja ilmeet.

9. Sukupuoleton

Sukupuoleton henkilö ei samaistu mihinkään sukupuoleen tai samaistuu siihen vain vähän. Joillakin ihmisillä ei ole lainkaan sukupuoli-identiteettiä, kun taas toisille sukupuolettomuus itsessään voi olla heidän sukupuoli-identiteettinsä.

10. Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteetti viittaa ihmisen henkilökohtaiseen kokemukseen omasta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

11. Sukupuolinormatiivisuus

Sukupuolinormatiivisuudella tarkoitetaan sitä, kun yhteiskuntamme kirjoittamattomien sääntöjen mukaan ihmiset oletetaan joko naisiksi tai miehiksi, ja heidän odotetaan käyttäytyvän näille rooleille tyypillisellä tavalla. Normin mukaan nämä sukupuolet ovat muuttumattomia, ja mies- ja naissukupuoli toistensa vastakohtat. Sukupuolen nähdään perustuvan anatomisiin ja biologisiin piirteisiin sekä ulkoiseen olemukseen tai itseilmaisuun.

12. Sukupuoliristiriita

Sukupuoliristiriidalla tarkoitetaan sitä, kun ihmisen kokemus omasta sukupuolesta ei vastaa hänelle syntymässä määriteltyä sukupuolta. Transsukupuolisuus on sukupuoliristiriidan äärimuoto.

13. Sukupuolivähemmistöt

Sukupuolivähemmistöt on yleiskäsite, joka kattaa henkilöt, jotka eivät koe syntymässä määritettyä sukupuolta omakseen tai joiden joiden sukupuoli, sen kokemus tai ilmaisu poikkeavat yleisesti hyväksytyistä sukupuolinormeista. Tällaiset henkilöt voivat kokea itsensä esimerkiksi transsukupuolisiksi, transvestiiteiksi, muunsukupuolisiksi tai intersukupuolisiksi.

14. Trans

Trans tarkoittaa henkilöä, jonka sukupuoli ja/tai sukupuolen ilmaisu ei vastaa yksiselitteisesti hänen syntymässä määriteltyä sukupuolta tai siihen liittyviä yhteiskunnallisia odotuksia.

15. Transmaskuliini

Transmaskuliini voi tarkoittaa identiteettiä tai olla jonkin toisen identiteetin lisämääre. Transmaskuliinilla tarkoitetaan henkilöä, joka on syntymässä määritetty tytöksi, mutta jonka sukupuoli-identiteetti on enemmän maskuliininen kuin feminiininen. Henkilö saattaa samaistua moniin miehisyyden tai mieheyden ulottuvuuksiin, mutta ei koe olevansa yksiselitteisesti mies.

16. Monoseksuaalisuus

Monoseksuaalisuudessa ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetoa yhtä tiettyä sukupuolta olevia ihmisiä kohtaan. Heterot, homot ja lesbot ovat määritelmällisesti monoseksuaaleja.

17. Polyseksuaalisuus

Polyseksuaalisuudessa ihminen tuntee seksuaalista ja/tai emotionaalista vetoa monia sukupuolia olevia ihmisiä kohtaan. Pan- ja biseksuaalit ovat määritelmällisesti polyseksuaaleja.

18. Apilaperhe

Apilaperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa lapsi tai lapset ovat eri perheyksikköjen yhteisiä lapsia, esimerkiksi naisparin ja miesparin tai naisparin ja miehen yhdessä muodostama perhe. Apilaperheet voivat olla esimerkiksi kahden vanhemman perheitä, kolmen vanhemman kolmiapilaperheitä tai neljän vanhemman neliapilaperheitä. Apilaperheissä kaikki vanhemmat ovat yleensä lapsen tai lasten sosiaalisia vanhempia, mutta nykyisen lainsäädännön takia vain kaksi heistä voi olla juridisia vanhempia.

19. Sateenkaariperhe

Sateenkaariperheellä tarkoitetaan lapsiperheitä, lasta odottavia tai perheenlisäystä suunnittelevia perheitä, joissa vähintään yksi vanhempi kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön.

20. Kumppanusvanhemmuus

Kumppanusvanhemmuus on vanhemmuuden muoto, jossa henkilöt jakavat vanhemmuuden, vaikka heillä ei ole keskenään rakkaussuhdetta. Kumppanusvanhemmuus on yhteiseen haluun, toiveeseen ja sopimiseen perustuvaa suunnitelmallista vanhemmuutta. Kumppanusvanhemmuus tarjoaa mahdollisuuden monenlaiselle ja monimuotoiselle vanhemmuudelle.

21. Kumppanusperhe

Kumppanusperheellä tarkoitetaan kumppanusvanhempien ja heidän lasten tai lapsien muodostamaa perhettä.

22. Polyamoria

Polyamoria on yksi vastuullisen monisuhteisuuden muoto. Polyamoria tarkoittaa elämistä joko romanttisesti ja/tai seksuaalisesti intiimeissä ihmissuhteissa usean ihmisen kanssa yhtä aikaa tai mahdollisuutta olla romanttisissa ja/tai seksuaalisissa ihmissuhteissa usean ihmisen kanssa yhtä aikaa — kaikkien suhteiden osapuolten tietoisella suostumuksella. Polyamoriisuus ei määrittele henkilön seksuaalista suuntautumista.

23. Drag

Dragilla tarkoitetaan taidemuotoa, jossa henkilö muun muassa pukeutumisen ja laittautumisen avulla leikittelee sukupuolirooleilla ja sukupuolen ilmaisulla. Drag ei ole sama asia kuin transvestisuus, vaikka ne usein sekoitetaan toisiinsa.

24. Drag king

Drag king on drag-taiteilija, joka pukeutuu tavallisesti maskuliiniseksi miellettyihin vaatteisiin ja erilaisin tavoin ilmentää hypermaskuliinisuutta sekä miessukupuolen stereotypioita. Yleensä drag king –esitys koostuu tanssista ja laulusta tai playback-esiintymisestä.

25. Drag queen

Drag queen on drag-taiteilija, joka pukeutuu tavallisesti feminiinisiksi miellettyihin vaatteisiin ja meikkaa näyttävästi erityisiä tilaisuuksia ja tapahtumia varten, yleensä toimiakseen joko tilaisuuden emäntänä tai viihdyttääkseen esiintyvänä taiteilijana. Yleensä drag queen –esitys koostuu tanssista ja laulusta tai playback-esiintymisestä.

26. Demiseksuaali

Demiseksuaali on ihminen, joka kokee seksuaalista vetovoimaa ainoastaan sellaisia ihmisiä kohtaan, joiden kanssa on luonut vahvan tunnesiteen. Sana ei määrittele ihmisen omaa sukupuolta tai sukupuoli-identiteettiä.

27. Sateenkaari-ihminen

Sateenkaari-ihmisillä viitataan homoihin, lesboihin, aseksuaaleihin, bi- ja panseksuaaleihin, transvestiitteihin, trans-, muun- ja intersukupuolisiin ja kaikkiin ihmisiin, joiden seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetti, kehon sukupuolitettut piirteet, sukupuolen ilmaisu, perhe- tai läheissuhteet eivät mahdu perinteisen kaksinapaisen sukupuoli- ja/tai heteronormin, cis-normin tai perhe- ja suhdenormien sisään.

28. Kehodysforia

Kehodysforia tarkoittaa vierauden, inhon ja ahdistuksen tunteita, jotka liittyvät kehon sukupuolitettuihin piirteisiin.

29. Lahjasukusoluhoito

Lahjasukusoluhoidolla tarkoitetaan hedelmöityshoitoa, jossa käytetään luovutettuja sukusoluja.

30. Translapsi

Translapsi on lapsi, jonka kokemus omasta sukupuolesta ei vastaa hänelle syntymässä määritettyä sukupuolta.

31. Transnuori

Transnuori on nuori, jonka sukupuoli-identiteetti ei vastaa syntymässä hänelle määritettyä sukupuolta. Transnuoren sukupuoli-identiteetti voi olla esimerkiksi transsukupuolinen, transvestiitti tai muunsukupuolinen.

32. Transfeminiini

Transfeminiini voi olla henkilön identiteetti tai henkilön toisen identiteetin lisämääre. Sanalla transfeminiini viitataan henkilöön, joka on syntymässä määritetty pojaksi, mutta jonka sukupuoli-identiteetti on enemmän feminiininen kuin maskuliininen. Henkilö voi samaistua moiniin naisellisuuden tai naiseuden ulottuvuuksiin, mutta ei tunne olevansa yksiselitteisesti nainen.

33. Transmies

Transmies on henkilö, joka on syntymässä määritetty tytöksi, mutta jonka sukupuoli-identiteetti on mies. Transmies voi viitata itseensä transmiehenä, miehenä tai transtaustaisena miehenä.

34. Transnainen

Transnainen on henkilö, joka on syntymässä määritetty pojaksi, mutta jonka sukupuoli-identiteetti on nainen. Transnainen voi viitata itseensä transnaisena, naisena tai transtaustaisena naisena.

35. Monogamia

Monogamialla voidaan tarkoittaa:

1. Avioliiton muotoa, jossa ihmisellä on vain yksi aviopuoliso.
2. Ihmissuhdemuotoa, jossa ihmisellä on vain yksi kumppani ja jossa romanttinen ja seksuaalinen kanssakäyminen muiden kuin oman kumppanin kanssa on poissuljettu vaihtoehto.
3. Ihmissuhdeihannetta, jossa ajatellaan tavoiteltavana yhtä ainoaa, muut seksuaaliset ja romanttiset suhteet poissulkevaa elämänpituista kumppanuutta.

36. Hetero-oletus

Hetero-oletuksella tarkoitetaan kulttuurista ja yhteiskunnallista ajattelumallia, jonka seurauksena kaikkien ajatellaan lähtökohtaisesti olevan heteroita. Naisen oletetaan tuntevan vetovoimaa miehiä kohtaan ja miehen naisia kohtaan.

37. Sukupuolisensitiivisyys

Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan ajattelua, jossa otetaan huomioon yhteiskunnan sukupuolinormatiivisuus ja sen vaikutukset niin yksilön kuin yhteisön tasolla. Sukupuolisensitiivisyys liitetään usein kasvatukseen. Sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella tarkoitetaan kasvatustyötä, jossa lapset saavat olla omanlaisiaan ja kasvaa omanlaisiksi persooniksi riippumatta heidän sukupuolestaan.

38. Vähemmistöstressi

Vähemmistöstressillä tarkoitetaan ylimääräistä stressitilaa ja kuormitusta, joka syntyy muun muassa syrjinnän pelosta ja/tai kokemuksista sekä ympäröivän yhteiskunnan hetero- ja sukupuoli oletuksista, toiseuden kokemuksesta, sosiaalisesta leimautumisesta, erilaisuuden tunteista sekä kiusatuksi tulemisen ja väkivallan kokemuksista. Vähemmistöstressi voi vaikuttaa negatiivisesti niin fyysiseen kuin psyykkiseen terveyteen ja hyvinvointiin.

39. Femme

Femmeiksi voivat määritellä itsensä henkilöt, joille feminiinisyyden on hyvin tärkeä osa omaa sukupuolen ilmaisua tai sukupuoli-identiteettiä. Femmeydellä voidaan tarkoittaa sukupuoli-identiteettiä, sen tarkempaa kuvausta tai kuvausta omasta tyylistä. Sanaa femme käytetään usein lesboyhteisön kesken.

40. Sateenkaarilapsi

Sateenkaarilapsi viittaa lapseen, jonka sukupuolen ilmaisu tai sukupuoli-identiteetti poikkeaa syntymässä määritellyn sukupuolen ympärille muodostetuista yleisistä oletuksista, tai lapseen, jonka ikätasoiset ihastumiset kohdistuvat samaan sukupuoleen tai samaan ja eri sukupuolta oleviin henkilöihin.

41. Sateenkaarinuori

Sateenkaarinuorella tarkoitetaan nuorta, joka kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön. Sateenkaarinuorista voidaan käyttää monenlaisia termejä ja määritelmiä, jotka he valitsevat itse. Kaikki nuoret eivät välttämättä halua määritellä itseään tarkemmin, mutta monille nuorille määritelmät antavat varmuutta, turvaa sekä selvyyttä omasta identiteetistä.

42. Sateenkaarisenioreni

Sateenkaarisenioreni tarkoitetaan ikäihmistä, joka kuuluu seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöön.

43. Eheytyshoito

Eheytyshoito tarkoittaa uskomushoitoa, jonka tavoitteena on muuttaa seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, kuten homoseksuaaleja, heteroseksuaaleiksi, sekä sukupuolivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä vastaamaan perinteisiä sukupuolirooleja, naista tai miestä. Nykyisin käytössä olevat eheytyshoidot perustuvat pääasiassa uskonnollisiin menetelmiin tai psykoanalyysiin.

44. Sukupuolineutraalius

Sukupuolineutraalius viittaa ajattelutapaan, jossa sukupuoli ja sen merkitykset jäävät huomiotta. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sukupuolineutraali lähestymistapa voi johtaa niin sanottuun "sukupuolisokeuteen", jossa henkilön sukupuoli ei tule ollenkaan nähdyksi tai huomioiduksi. Lainsäädännössä, rakenteissa ja tiloissa sukupuolineutraalius voi olla hyödyllistä. Sukupuolineutraalius näkyy esimerkiksi tasa-arvoisessa avioliittolaissa, joka kohtelee kaikkia henkilöitä sukupuolesta riippumatta samalla tavalla.

45. Sukupuolijoustava

Sukupuolijoustavalla tarkoitetaan, että henkilön sukupuolesta ja sukupuolen ilmaisusta on liukumaa ja joustavuutta. Ei-binäärinen ja/tai muunsukupuolinen kuvataan usein kattoterminä sukupuolijoustavalle.

46. Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeuksilla tarkoitetaan jokaisen yksilön oikeutta päättää itsenäisesti ja tietoisesti omaan kehoon ja omaan seksuaalisuuteensa liittyvistä asioista. Seksuaalioikeudet ovat osa yleismaailmallisia ihmisoikeuksia.

47. Unisex

Unisex tarkoittaa kaikille sukupuolille sopivaa tai kaikille sukupuolille kohdistettua asiaa. Voidaan puhua esimerkiksi unisex-vestoista tai unisex-vaatteista.

48. Sukupuolen juridinen vahvistaminen

Sukupuolen juridinen vahvistaminen tarkoittaa sitä, kun henkilön oikeudellinen sukupuoli, eli väestötietojärjestelmään merkitty sukupuoli korjataan vastaamaan henkilön sukupuoli-identiteettiä.

Lähteet:

Seta 2024. Sateenkaarisanasto. Viitattu 4.12.2024. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sateenkaarisanasto/>

LIITE 3. Suostumuslomake

Suostumus haastatteluun osallistumisesta

Haastattelun tarkoitus: Aineiston kerääminen opinnäytetyötä varten.

Haastattelun toteuttaja: Humanistinen ammattikorkeakoulu,

Anette Heikkilä 045-XXX XXXX anette.heikkila@humak.fi

Iiris Jaakkola 045- XXX XXXX iiris.jaakkola@humak.fi

Minua _____ on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun haastatteluun.

Olen saanut haastattelutiedotteen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen haastattelusta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä haastatteluun mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin haastattelua koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot haastatteluun mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsitte-lystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua haastatteluun liittyvään tietosuo-jaselosteeseen.

Osallistun haastatteluun vapaaehtoisesti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan haastatteluun.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani haastatteluun.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin perua tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän haastattelun tai perun suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumuksen perumiseen mennessä kerättyä haas-tatteluaineistoa voidaan käyttää osana opinnäytetyötä.

Suostun siihen, että haastatteluni tallennetaan ja materiaali säilytetään Humakin tietoturvalli- sessa verkkoympäristössä siihen asti, kunnes opinnäytetyö on valmis, tämän jälkeen materiaali hävitetään. Annan luvan materiaalin käyttöön haastattelun analysointia varten.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän haastatteluun.

Jos haastatteluun liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus, vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus perua suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

Paikka ja aika: _____, ____ . ____ . _____

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Alkuperäinen allekirjoitettu haastateltavan suostumus sekä kopio tiedotteesta liitteineen jäävät Humakin arkistoon. Tiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan haastateltavalle. Myös haastateltavan henkilökohtaisesta sähköpostista (josta näkyy henkilön koko nimi) lähetetty vastaus käy suostumuksen vahvistuksena. Tällöin kirjeenvaihto (informointi, suostumuksen pyytäminen ja antaminen) liitetään Humakin arkistoon.

LIITE 4. Informointilomake

TIEDOTE/TIETOA HAASTATTELUSTA

Pyyntö osallistua haastatteluun

Pyydän sinua videoituun haastatteluun. Kerron tässä haastattelusta ja sinun osuudestasi siinä. Pehdyttyäsi tähän tiedotteeseen voit esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen pyydän sinulta suostumuksen haastatteluun osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voit keskeyttää haastattelun koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytät haastattelun ja perut suostumuksen, keskeyttämiin ja suostumuksen perumiseen mennessä kerättyä haastattelumateriaalia voidaan käyttää opinnäytetyössä.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän haastattelun tarkoituksena on selvittää, miten äidinkieleltään viittomakieliset sateenkaarivähemmistöihin kuuluvat ihmiset käyttävät viittomia ilmaistakseen sateenkaarivähemmistöihin liittyviä käsitteitä. Kerätyn aineiston perusteella kehitetään viittomakielinen termistö. Työn tilaaja Signwiki julkaisee keräämämme termistön suomalaisella viittomakielellä Signwiki-verkkosanakirjaan kaikkien saavutettaviin.

Haastattelun toteuttaminen

Haastattelun toteuttavat Humakin tulkkioiskelijat yhteistyössä Humakin tulkkikoulutuksen kanssa.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Haastatteluun osallistuminen kestää korkeintaan puolitoista tuntia. Haastattelussa sinulta kysytään kysymyksiä sateenkaarisanastoon liittyen, johon voit vastata vapaasti.

Haastatteluaineisto kerätään videoimalla. Tallenteita säilytetään Humakin tietoturvalisessa ympäristössä. Niitä käyttävät ja käsittelevät vain me opinnäytetyön tekijät. Videolla esiinnyt

kasvoillasi mutta tallenne jää meille pelkästään analysoitavaksi, emmekä mainitse lopullisessa opinnäytetyössä osallistujien henkilötietoja. Opinnäytetyön lopullisen julkaisun jälkeen videotallenteet hävitetään.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Haastattelusta ei makseta erillistä korvausta.

Lisätiedot

Voit tarvittaessa esittää haastatteluun liittyviä kysymyksiä haastatteliijoille tai Humakin yliopettaja Zita Kóbor-Laitiselle.

Yhteystiedot

Haastattelijan

Nimi: Anette Heikkilä Puh.: 045-XXX XXXX Sähköposti: anette.heikkila@humak.fi

Nimi: Iris Jaakkola Puh.: 045-XXX XXXX Sähköposti: iiris.jaakkola@humak.fi

Yliopettaja

Zita Kóbor-Laitinen

Humanistinen ammattikorkeakoulu

zita.kobor-laitinen@humak.fi